

Ακαδημαϊκή Συγγραφή

Διευθυντής ΠΜΣ «Διοίκηση Επιχειρήσεων για Στελέχη (Executive MBA)»

Καθηγητής Δημήτριος Βασιλείου

Συγγραφείς

Οι σημειώσεις αυτές αποτελούν μια συλλογική προσπάθεια των συναδέλφων καθηγητών του ΠΜΣ. Η εργασία αυτή έχει ως σκοπό την βοήθεια των φοιτητών και φοιτητριών του ΠΜΣ στην συγγραφή των γραπτών εργασιών τους, που είναι απαραίτητες για την επιτυχή ολοκλήρωση του προγράμματος.

Αθήνα 2023

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εισαγωγή	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Πως διαλέγουμε το θέμα της εργασίας.....	6
2.1 Εισαγωγή	6
2.2 Η διαδικασία εξειδίκευσης του θέματος.....	8
2.3 Καλές πρακτικές στην επιλογή ενός θέματος.....	10
2.4 Βιβλιογραφικές πηγές.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Πως γράφουμε μια ερευνητική πρόταση	14
3.1 Εισαγωγή	14
3.2 Η σημασία της ερευνητικής πρότασης	15
3.3 Τα περιεχόμενα μιας ερευνητικής πρότασης.....	16
3.4 Συνηθισμένα λάθη στην συγγραφή ερευνητικών προτάσεων	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Κανόνες Οργάνωσης της Εργασίας	24
4.1 Τα βασικά τμήματα μιας ακαδημαϊκής εργασίας	24
4.2 Πρώτες σελίδες	25
4.3 Κυρίως σώμα της εργασίας.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η Μορφολογία της Ακαδημαϊκής Συγγραφής	39
5.1 Γενικοί κανόνες	39
5.2 Ύφος, τεκμηρίωση και ανάπτυξη	40
5.3 Επεξεργασία κειμένου	42
5.4 Διόρθωση κειμένου	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Ακαδημαϊκή Δεοντολογία και Αποφυγή Λογοκλοπής.....	44
6.1 Εισαγωγή	44
6.2 Τι είναι λογοκλοπή	46

6.3 Τύποι λογκλοπής.....	45
6.4 Εκούσια και ακούσια λογκλοπή.....	45
6.5 Παράφραση.....	46
6.6 Πρακτικοί κανόνες αποφυγής της λογκλοπής.....	49
6.7 Συνέπειες σε περίπτωση εντοπισμού λογκλοπής.....	48
6.8 Τι είναι και γιατί χρειάζονται οι παραπομπές.....	52
6.9 Μερικά παραδείγματα βιβλιογραφικών αναφορών.....	53
6.10 Ορθή χρήση διαδικτυακών πηγών.....	54
6.11 Οφέλη από την τήρηση της ακαδημαϊκής δεοντολογίας στη συγγραφή.....	55
6.12 Συμπέρασμα.....	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Αναφορές, Παραπομπές – το Σύστημα Harvard.....	57
7.1 Πότε χρειάζεται η παραπομπή.....	57
7.2 Πως κάνουμε παραπομπές στο κείμενο με βάση το Σύστημα Harvard.....	58
7.3 Οι βιβλιογραφικές αναφορές στο Σύστημα Harvard - παραδείγματα.....	62
7.4 Τρόπος αναφοράς και παραπομπής – παραδείγματα.....	652
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: Μερικοί Χρήσιμοι Κανόνες/Πρακτικές.....	75
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή

Η ερευνητική διαδικασία και η μετέπειτα συγγραφή ενός επιστημονικού κειμένου (είτε πρόκειται για διπλωματική εργασία, είτε για άρθρο για δημοσίευση, είτε για μια Διδακτορική Διατριβή κλπ) υπόκειται σε κανόνες ουσίας, αλλά και σε στιλιστικούς κανόνες που μπορεί να διαφέρουν από επάγγελμα σε επάγγελμα και από ένα επιστημονικό κλάδο σε άλλο. Για παράδειγμα είναι εύκολο να καταλάβουμε ότι διαφορετικοί κανόνες και δομή θα έχει μία εργασία στην Ελληνική Λογοτεχνία σε σχέση με μία εργασία στην Χημεία ή την Ιατρική.

Η ακαδημαϊκή εργασία πρέπει να αποδεικνύει την ικανότητα του συγγραφέα/φοιτητή:

- να επιλέγει με σαφήνεια το θέμα του,
- να το επεξεργάζεται αυτοδύναμα,
- να εφαρμόζει τις ειδικές μεθόδους και προσεγγίσεις του επιστημονικού του πεδίου,
- να βρίσκει και να χρησιμοποιεί παραγωγικά την απαραίτητη βιβλιογραφία,
- να δομεί το περιεχόμενο με τον κατάλληλο τρόπο,
- να περιορίζει την ανάπτυξή του στην αναγκαία έκταση,
- να γράφει με τρόπο γλωσσικά ορθό,
- να γράφει κατανοητά για τον αναγνώστη στον οποίο απευθύνεται,
- να παρουσιάζει τα συμπεράσματα του με τρόπο εύληπτο και σαφή,
- να παραπέμπει σε εργασίες άλλων συγγραφέων και να παραθέτει απόψεις άλλων συγγραφέων με τρόπο ορθό και ενιαίο,
- να δίνει στο κείμενο μια ενιαία εξωτερική όψη.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν τα απαραίτητα χαρακτηριστικά μιας καλής ακαδημαϊκής εργασίας και καθιστούν σαφές ότι η συγγραφή ακαδημαϊκών εργασιών δεν είναι μια απλή υπόθεση και γενικά διέπεται από συγκεκριμένους κανόνες, που πρέπει να ακολουθηθούν από το φοιτητή που γράφει την εργασία.

Σκοπός του παρόντος εγχειριδίου είναι να παρουσιάσει αναλυτικά αυτούς τους κανόνες συγγραφής εργασιών, για τον κλάδο των Οικονομικών Επιστημών και της Διοίκησης Επιχειρήσεων. Επιπλέον, η εργασία αυτή φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα οδηγό και σύμβουλο για κάθε βήμα συγγραφής μιας εργασίας και όχι απλά να διαβαστεί κάποια στιγμή και να μείνει στη βιβλιοθήκη. Θα προσπαθήσουμε να δώσουμε, τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε πρακτικό επίπεδο, οδηγίες που θα βοηθήσουν τον φοιτητή να ανταποκριθεί με επιτυχία στις απαιτήσεις της συγγραφής ακαδημαϊκών εργασιών, μέσω της εξοκείωσης του με βασικές δεξιότητες για τη συγγραφή ακαδημαϊκών εργασιών που περιέχουν εμπειρική έρευνα.

Η διάρθρωση της ύλης του παρόντος εγχειριδίου έχει ως εξής: Στο πρώτο κεφάλαιο κάνουμε μια σύντομη εισαγωγή στο θέμα. Στην συνέχεια θα περιγράψουμε τα βασικά στάδια και χαρακτηριστικά της διαδικασίας συγγραφής μιας ακαδημαϊκής εργασίας που παρουσιάζει εμπειρική έρευνα (κεφάλαια 2 και 3), ξεκινώντας από το πώς διαλέγουμε το θέμα της εργασίας (κεφάλαιο 2) και έπειτα εξηγώντας τα στάδια που πρέπει να ακολουθηθούν ώστε να γίνει δυνατή η «επικοινωνία» του θέματος με πιθανούς επιβλέποντες καθηγητές, μέσω της συγγραφής του πρώτου και κυριότερου συστατικού μιας έρευνας, που είναι η ερευνητική πρόταση (κεφάλαιο 3). Έπειτα θα παραθέσουμε τα συστατικά μέρη μιας ακαδημαϊκής εργασίας, τη λειτουργία και το περιεχόμενο καθενός από αυτά τα μέρη (κεφάλαιο 4), καθώς επίσης και τη μορφολογία της ακαδημαϊκής συγγραφής (κεφάλαιο 5). Στην συνέχεια, θα παρουσιάσουμε την ακαδημαϊκή δεοντολογία και τη λογοκλοπή (plagiarism) (κεφάλαιο 6), καθώς επίσης και τη σωστή παραπομπή βιβλιογραφικών αναφορών, για σαφή υπόδειξη των πηγών της εργασίας (κεφάλαιο 7). Τέλος, θα ολοκληρώσουμε το εγχειρίδιο αυτό ακαδημαϊκής συγγραφής με μερικούς χρήσιμους κανόνες (κεφάλαιο 8) και τη βιβλιογραφία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Πως διαλέγουμε το θέμα της εργασίας

2.1. Εισαγωγή

Για να προσδιορίσουμε με σαφήνεια το θέμα μελέτης μιας επιστημονικής εργασίας, είναι χρήσιμο να έχουμε στο μυαλό μας τι αποτελεί μια καλή ερευνητική εργασία, καθώς και ποιοι είναι οι σκοποί μιας καλής ερευνητικής εργασίας.

Γενικά, η έρευνα μπορεί να ενταχθεί σε μία από τις παρακάτω κατηγορίες:

- Καθαρή έρευνα – Εφαρμοσμένη έρευνα: Η καθαρή έρευνα δεν στοχεύει σε άμεσα οικονομικά ή κοινωνικά οφέλη και δεν καταβάλλονται προσπάθειες για την εφαρμογή των αποτελεσμάτων της σε πρακτικά προβλήματα. Αντίθετα, η εφαρμοσμένη έρευνα στοχεύει στο να λυθούν συγκεκριμένα προβλήματα και έχει ένα συγκεκριμένο πρακτικό σκοπό.
- Θεωρητική έρευνα – Εμπειρική έρευνα: Η Θεωρητική έρευνα ασχολείται με τη μελέτη, την εξερεύνηση και τον έλεγχο θεωριών ή ιδεών που χρησιμοποιούμε για την καλύτερη κατανόηση ενός φαινομένου. Η εμπειρική έρευνα βασίζεται σε παρατηρήσεις και μετρήσεις (πειραματικούς υπολογισμούς). Μπορεί να έχουμε συνδυασμό των δυο αυτών ειδών για την καλύτερη ανάλυση ενός φαινομένου.
- Περιγραφική έρευνα – Επεξηγηματική έρευνα: Η πρώτη απαντά στο τι, γιατί και πότε συμβαίνει το φαινόμενο της έρευνας, ενώ η δεύτερη στο πώς και πού. Για παράδειγμα, μία δημοσκόπηση που γίνεται για το ποιο κόμμα θα ψήφιζαν οι πολίτες μια δεδομένη στιγμή είναι μια περιγραφική έρευνα και θα μας έδινε επιπλέον και τα ποσοστά που θα λάμβανε το κάθε κόμμα. Αντίθετα, η επεξηγηματική διερευνά κυρίως, τις σχέσεις μεταξύ εννοιών και φαινομένων. Για παράδειγμα θα άλλαζε μια συγκεκριμένη προεκλογική καμπάνια τα ποσοστά των κομμάτων;

Οι σκοποί μιας πανεπιστημιακής εργασίας/μελέτης/δοκιμίου είναι οι εξής:

- 1) η παραγωγική ενασχόληση με ένα κομμάτι επιστημονικής ύλης και η κατανόησή του,
- 2) η τεκμηρίωση απόκτησης επιστημονικής γνώσης,
- 3) η εξάσκηση στη συγγραφή επιστημονικής εργασίας.

Μόνο αν πληροί αυτούς τους τρεις σκοπούς μία εργασία μπορεί να θεωρηθεί ως ολοκληρωμένη και συνεπώς να προάγει την γνώση. Συνεπώς, το θέμα πρέπει να επαφίεται της επιστημονικής ύλης που έχει διδαχθεί ο φοιτητής κατά την διάρκεια των σπουδών του, πρέπει να εμπλουτίζει την γνώση του στο επιστημονικό αντικείμενο μέσω της εξειδίκευσης του και πρέπει να είναι γραμμένο με «επιστημονικό τρόπο». Το τελευταίο αυτό κομμάτι (ο «επιστημονικός τρόπος») θα μας απασχολήσει εκτενέστερα σε όλο το εύρος αυτού του συγγράμματος, αλλά ως αρχή μπορούμε να πούμε ότι μια επιστημονική εργασία δεν δύναται να είναι μία απλή περιγραφή ή καταγραφή μια κατάστασης ή κάποιων δεδομένων. Δεν μπορεί να είναι παράθεση μόνο της σχετικής βιβλιογραφίας (παρόλο που η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε είναι επιστημονική), αλλά απαιτεί και την ανάλυση, σύνθεση, τεκμηρίωση ή και απόδειξη των θέσεων. Με απλά λόγια δεν θα πρέπει να είναι ένα δημοσιογραφικό (journalistic) κείμενο που απλά περιγράφει και ενημερώνει, αλλά θα πρέπει να είναι ένα επιστημονικό (scientific) κείμενο που αναλύει, συνθέτει, αποδεικνύει και τεκμηριώνει τα λεγόμενα του. Για αυτό το σκοπό, οι επιστημονικές εργασίες στις κοινωνικές επιστήμες είναι συνήθως εμπειρικού και εξερευνητικού χαρακτήρα, με βάση την χρήση ανάλυσης δεδομένων (ή στατιστικής ανάλυσης).

Ας επιστρέψουμε όμως στην επιλογή του θέματος. Γενικά, αν δεν προβλέπεται διαφορετικά από το κανονισμό σπουδών του ιδρύματος, συνήθως η επιλογή του θέματος μιας ακαδημαϊκής εργασίας εναπόκειται πρωτίστως στον φοιτητή. Φυσικά, ο φοιτητής καλείται να επιλέξει ένα θέμα που θα έχει κάποια σχέση με ζητήματα ή ερωτήματα που τον απασχόλησαν κατά τη διάρκεια των σπουδών του. Συνεπώς, τα θέματα αντλούνται και προκύπτουν από προβληματισμούς που τέθηκαν κατά την διάρκεια των θεματικών ενοτήτων που παρακολούθησε ο φοιτητής κατά τη διάρκεια των σπουδών του. Αποφεύγονται βιογραφίες ή θέματα τόσο γενικά ώστε να καλύπτονται από το λήμμα μιας εγκυκλοπαίδειας. Πέρα από το να εμπίπτει το

θέμα στα ενδιαφέροντα σας, που είναι πολύ σημαντικό (επιστημονικά, επαγγελματικά, πολιτικά, φιλοσοφικά, κλπ.), είναι πολύ χρήσιμο και άρα σκόπιμο, να έχετε καλό υπόβαθρο, όσον αφορά τα μαθήματα του πτυχίου τα οποία είναι σχετικά με το θέμα (να τα έχετε επιλέξει - να έχετε πάει καλά στα σχετικά μαθήματα ή/και να αισθάνεστε ότι κατέχετε το αντικείμενο). Εάν το θέμα δεν είναι πολύ συγκεκριμένο, θα χρειαστεί προκαταρκτική μελέτη της βιβλιογραφίας. Κατά συνέπεια, θα πρέπει να μπορείτε να καταλάβετε/προσδιορίσετε την γνωστική περιοχή στην οποία (κατά κύριο λόγο, έστω) εντάσσεται το θέμα.

Το πρώτο βήμα είναι η εύρεση του γενικότερου θεματικού πεδίου ή θεματικής ενότητας (για παράδειγμα κάποιος φοιτητής μπορεί να πει ότι θέλει να κάνει εργασία στα χρηματοοικονομικά, στη λογιστική ή στην μακροοικονομία κλπ). Ακολουθεί η όσο το δυνατόν περισσότερο εξειδίκευση θέματος, είτε από τον φοιτητή μόνο του, είτε με τη συμβολή και του διδάσκοντος/πιθανού επιβλέποντος την εργασία. Ο διδάσκων παρεμβαίνει στην επιλογή μόνο όταν αυτό είναι απαραίτητο και μόνο βοηθητικά προς τον φοιτητή, ώστε να του εξηγήσει ποιο θέμα είναι καλό και ποιο όχι. Το θέμα σχεδόν ποτέ δεν είναι οριστικό (παρόλο που ο στόχος είναι να το οριστικοποιήσουμε όσο γίνεται περισσότερο). Είναι πιθανό το αρχικό θέμα να τροποποιηθεί μερικά κατά την επεξεργασία του, για διάφορους λόγους.

Όσο σας βοηθάει για να ξεκινήσετε τη μελέτη σας με κάποια σχετική σιγουριά.

2.2. Η διαδικασία εξειδίκευσης του θέματος

Υπάρχει μία σειρά ερωτημάτων που πρέπει να τεθούν κατά την επιλογή και εξειδίκευση του θέματος της εργασίας:

- 1) Μήπως είναι πολύ ευρύ; Εάν είναι πολύ ευρύ (όπως, για παράδειγμα, η μακροοικονομία, γιατί στον φοιτητή άρεσε περισσότερο η διδασκαλία και οι προβληματισμοί που προέκυψαν από τα μαθήματα μακροοικονομικών) τότε θα πρέπει να προσδιοριστεί πιο στενά. Για παράδειγμα, στον τομέα της μακροοικονομίας έχουμε θέματα όπως ανεργία, πληθωρισμός, διεθνές εμπόριο, ανάπτυξη του ΑΕΠ κλπ. Αν το θέμα είναι η ανεργία (πάλι ευρύ,

αλλά πιο συγκεκριμένο από το αρχικό που ήταν η μακροοικονομία), θα πρέπει να αναρωτηθούμε για ποιον τομέα της ανεργίας μιλάμε. Μπορεί να αναφέρεται, για παράδειγμα, στα κατώτατα επίπεδα μισθών (minimum wages), ή στον ρόλο των συνδικάτων, ή στην μακροχρόνια ανεργία, ή στην ανεργία υψηλής εξειδίκευσης (πτυχιούχων) κλπ. Για ακόμα περισσότερη εξειδίκευση μπορούμε να εξετάσουμε το θέμα της ανεργίας υψηλής εξειδίκευσης σε μία μόνο χώρα (π.χ. την Ελλάδα) αντί για ένα πλήθος χωρών (ΕΕ ή ΟΟΣΑ), ή σε μία μόνο περιφέρεια (π.χ. την περιφέρεια Αττικής), αντί στο σύνολο της χώρας κ.ο.κ.

- 2) Μήπως είναι ασαφές; Η σαφήνεια επιτυγχάνεται μέσω της παραπάνω διαδικασίας που περιγράφηκε συνοπτικά. Σκεφτείτε ότι το θέμα πρέπει να είναι πρωτότυπο, άρα όσο πιο πολύ προσπαθούμε να το συγκεκριμενοποιήσουμε, τόσο πιο πολύ οδηγούμαστε προς την σαφήνεια του θέματος.
- 3) Μπορεί να ολοκληρωθεί η επεξεργασία του θέματος εντός του διαθέσιμου χρόνου και με τα μέσα (πχ. βιβλιοθήκη κ.λπ.) που έχω στη διάθεσή μου; Αν όχι, τότε πάλι χρειάζεται σαφήνεια και συγκεκριμενοποίηση, για να μας οδηγήσουν στο επιθυμητό αποτέλεσμα. Αν, για παράδειγμα, είναι δύσκολη η συλλογή στοιχείων για όλη τη χώρα, τότε ίσως η επιλογή ενός μικρότερου δείγματος (π.χ. περιφέρεια) ίσως να προσφέρει τη λύση.
- 4) Πώς και από πού ξεκινάω; Από τα μαθήματα που ο φοιτητής έχει διδαχθεί, θα βρει όγκο ερωτημάτων και προβληματισμών. Πολλές φορές ένα θέμα μπορεί (και είναι καλό) να είναι και επίκαιρο, οπότε ο ημερήσιος τύπος μπορεί να αποτελέσει μία πηγή προβληματισμού, πάντα όμως με βάση την ύλη που ο φοιτητής έχει διδαχθεί μέσα από τις θεματικές ενότητες του προγράμματος σπουδών του.
- 5) Μήπως υπάρχει κάποιο βασικό βιβλίο ή άρθρο που μπορεί να μου χρησιμεύσει ως αφετηρία; Εδώ η συμβολή του καθηγητή, που είναι γνώστης της βιβλιογραφίας γύρω από το θέμα, είναι πολύ χρήσιμη.

Η επιλογή του θέματος συνοδεύεται και από την διατύπωση του κεντρικού ερωτήματος στο οποίο ο φοιτητής θα προσπαθήσει να απαντήσει ή της βασικής θέσης που θα αναπτύξει. Το θέμα της εργασίας δηλαδή μπορεί να διατυπωθεί και έως ένα βασικό ερώτημα. Παράδειγμα: *Υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στο ποσοστό ανεργίας και στο ποσοστό ανάπτυξης του ΑΕΠ στην Ελλάδα;*

Η πρώτη αυτή διατύπωση είναι πάλι φυσικό να τροποποιηθεί στην πορεία της έρευνας, μέσα από άντληση περισσότερων πληροφοριών και μετά από συζητήσεις με τον επιβλέποντα καθηγητή.

2.3. Καλές πρακτικές στην επιλογή ενός θέματος

Γενικά στην επιλογή ενός θέματος πρέπει να προσπαθείτε να:

- 1) Διαλέξετε ένα θέμα το οποίο σας κέντρισε το ενδιαφέρον κατά την διάρκεια είτε των προπτυχιακών είτε των μεταπτυχιακών σπουδών σας.
- 2) Σκεφτείτε τα τρία κυριότερα θέματα που θέλετε να μελετήσετε και να προσπαθήσετε να τα μετατρέψετε σε ερωτήσεις.
- 3) Μελετήσετε με προσοχή τα επιστημονικά άρθρα που σας έχουν δώσει κατά καιρούς οι καθηγητές σας στα μαθήματα, για να βρείτε κάτι που θα σας ενδιαφέρει, ή που προέρχεται από μία πηγή που αποτέλεσε ήδη επιστημονική έρευνα και συνεπώς είναι ενδιαφέρουσα.
- 4) Μιλήσετε με τους καθηγητές σας για πιθανά θέματα που θεωρούν οι ίδιοι ως ενδιαφέροντα προς μελέτη και περισσότερη ανάλυση.
- 5) Ξεκινήσετε από ένα ευρύ θέμα και να προσπαθήσετε να το συγκεκριμενοποιήσετε βρίσκοντας πιθανά κενά (ανεξερεύνητα ως τώρα θέματα) στην υπάρχουσα βιβλιογραφία.
- 6) Ζητήσετε τελική γνώμη και έγκριση από το καθηγητή σύμβουλο σας. Το θέμα σας μπορεί να μην ενδιαφέρει άλλους, τόσο πολύ όσο ενδιαφέρει εσάς.

2.4. Βιβλιογραφικές πηγές

Μια από τις σημαντικότερες διαδικασίες στην εκπόνηση μιας επιστημονικής εργασίας είναι ο εντοπισμός και η μελέτη της βιβλιογραφίας που είναι σχετική με το αντικείμενο της έρευνας. Ο εντοπισμός, η καταγραφή, η ταξινόμηση και η αποτίμηση της βιβλιογραφίας πάνω στο υπό διερεύνηση θέμα, είναι μία από τις σημαντικές φάσεις της εκπόνησης μιας επιστημονικής εργασίας. Σημαντική είναι η διάκριση μεταξύ των πρωτογενών και των δευτερογενών πηγών μιας εργασίας.

- Οι πρωτογενείς πηγές περιλαμβάνουν πρωτογενή ποιοτικά ή ποσοτικά δεδομένα (στατιστικά στοιχεία, μετρήσεις, συνεντεύξεις, παρατηρήσεις πεδίου, οπτικοακουστικά δεδομένα, κ.α.), τεκμήρια από αρχεία (πρακτικά λειτουργίας θεσμικών φορέων, νόμοι, αποφάσεις, εκθέσεις οργανισμών, αναλυτικά προγράμματα, κλπ.).
- Δευτερογενείς πηγές είναι μελέτες και έρευνες των πρωτογενών πηγών (διατριβές, μονογραφίες, εγχειρίδια, άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά, κλπ.).

Για την ανεύρεση των βιβλιογραφικών πηγών μιας εργασίας χρησιμοποιούμε καταλόγους βιβλιοθηκών, βάσεις δεδομένων, καταλόγους εκδοτών, μηχανές αναζήτησης στο διαδίκτυο, εγκυκλοπαιδικές εκδόσεις, κ.ο.κ. Μια από τις πιο σημαντικές μορφές εστιασμένης βιβλιογραφικής αναζήτησης γίνεται με λέξεις – κλειδιά (keywords).

Κατά κανόνα, η σειρά σημαντικότητας/ωριμότητας των πηγών είναι:

1. Βιβλία
2. Άρθρα επιστημονικών περιοδικών
3. Άρθρα επιστημονικών συνεδρίων.

Οι περισσότερες πηγές σας, πάντως, θα είναι μάλλον επιστημονικά άρθρα σε περιοδικά και συνέδρια. Τα παραπάνω συγγράμματα κρίνονται από επιστήμονες πριν δημοσιευτούν (αλλά και αφού δημοσιευτούν, έμμεσα) και άρα είναι ασφαλές να τα χρησιμοποιείτε ως αναφορές, πάντοτε κριτικά. Γενικά, μην έχετε ως κεντρικές πηγές της εργασίας σας άλλες πηγές, όπως άρθρα εφημερίδων, απόψεις από προσωπικές σελίδες ανθρώπων στο διαδίκτυο, κλπ. Να προτιμάτε πρόσφατες πηγές

και/ή να επιβεβαιώνετε ότι μια σχετικά παλιά πηγή έχει ακόμα αξία και δεν έχει ξεπεραστεί από τις εξελίξεις πριν να βασιστείτε σε αυτήν. **Γενικά το διαδίκτυο δεν είναι καλή πηγή για μια επιστημονική εργασία, γιατί συνήθως οι πηγές εκεί δεν έχουν περάσει από την κρίση ειδικών στο θέμα.**

Για να αναζητήσετε πηγές μελέτης του θέματος της εργασίας σας, ξεκινήστε από το Google scholar αναζητώντας επιστημονικά άρθρα και περιοδικά. Στη συνέχεια θα πρέπει να δείτε και τις μηχανές αναζήτησης / ψηφιακές βιβλιοθήκες των σημαντικών εκδοτικών οίκων. Επιπλέον, είναι δυνατή η αναζήτηση μέσα από το Συλλογικό κατάλογο των Ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών (<http://www.unioncatalog.gr/ucportal/index.php>). Πολύ μεγάλες δυνατότητες προσφέρει επίσης η αναζήτηση μέσω του Συνδέσμου των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (HEAL LINK: <http://www.heal-link.gr/>). Αναζήτηση μέσω λέξεων-κλειδιών μπορεί να γίνει στους καταλόγους μεγάλων Εκδοτικών Οίκων (<http://www.heal-link.gr/journals/publishers.jsp>). Αναφέρουμε ενδεικτικά ορισμένους από αυτούς: Elsevier (Science Direct), Springer Link, Kluwer, SAGE, Willey Intescience, κ.α.. Τέλος, πρόσβαση σε σημαντικές βάσεις δεδομένων υπάρχει και μέσω του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (<http://www.ekt.gr/>).

Περιττό να αναφέρουμε ότι διαρκώς εμφανίζονται νέες ψηφιακές βιβλιοθήκες και ψηφιακές πύλες και ο όγκος των πληροφοριών αυξάνεται με γεωμετρική πρόοδο. Μια από τις σημαντικότερες δυσκολίες για τους νέους ερευνητές είναι να μάθουν εστιασμένα με γρήγορο και αποτελεσματικό τρόπο να αναζητούν τις απαραίτητες πληροφορίες και να προσανατολίζονται σε ένα τεράστιο όγκο ψηφιακών δεδομένων, χωρίς να «χάνονται» ή να βρίσκονται σε κατάσταση σύγχυσης.

Η γνώση μιας ξένης γλώσσας είναι απαραίτητη. Η σύγχρονη επιστημονική βιβλιογραφία είναι διαθέσιμη κατά κανόνα στην Αγγλική γλώσσα. Τα βιβλία που έχουν μεταφραστεί στα Ελληνικά είναι κατά κανόνα κλασικά επιστημονικά συγγράμματα τα οποία δίνουν στοιχειώδεις γνώσεις οι οποίες είναι μεν απαραίτητες αλλά όχι αρκετές για την εκπόνηση της εργασίας σας.

Η μελέτη των πηγών θα πρέπει να γίνεται με κτητικό τρόπο, εντάσσοντας πάντοτε την πηγή στην συνολική εικόνα. Καθώς μελετάτε την πηγή, αξιολογήστε την σε σχέση με το περιεχόμενο της καθώς και τους στόχους και την δομή της εργασίας σας. Για παράδειγμα, ένα βιβλίο μπορεί να περιέχει μια καλή ιστορική επισκόπηση του αντικειμένου, ένα άρθρο μπορεί να δείχνει μια ενδιαφέρουσα εφαρμογή, άλλο άρθρο μπορεί να συνοψίζει τις απαιτήσεις σχεδίασης για ένα παρεμφερές πρόβλημα, κ.λπ. Μην μελετάτε σε βάθος μια πηγή αν πρώτα δεν έχετε κατανοήσει πως εντάσσεται στη συνολική εικόνα της εργασίας σας. Ειδικά για τα επιστημονικά άρθρα (πιθανότατα υπάρχουν αρκετές εκατοντάδες σχετικά με την εργασία σας), μην τα μελετάτε εξ ολοκλήρου από την πρώτη φορά: αντίθετα, διαβάστε την περίληψη, τους στόχους, τη μέθοδο και τα συμπεράσματα, ώστε να κατανοήσετε περί τίνος πρόκειται. Θα χρειαστεί να ανατρέξετε πολλές φορές στις σημαντικές πηγές σας, γι' αυτό στην αρχή θα πρέπει να ξεχωρίσετε τις σημαντικές από τις ασήμαντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Πως γράφουμε μια ερευνητική πρόταση

3.1. Εισαγωγή

Για τους περισσότερους τύπους ερευνών το πρώτο στάδιο είναι να εκπονηθεί μια πρόταση έρευνας (research proposal). Αυτό είναι ένα έγγραφο το οποίο καθορίζει τις ιδέες του συγγραφέα/φοιτητή με ένα εύκολα προσβάσιμο τρόπο, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται με σαφήνεια και αμεσότητα η επικοινωνία του φοιτητή με τους διδάσκοντες/πιθανούς επιβλέποντες. Ακόμα κι αν δεν σας έχει ζητηθεί ρητά η εκπόνηση μιας ερευνητικής πρότασης, αποτελεί μία πολύ καλή πρακτική να το κάνετε ούτως ή άλλως, δεδομένου ότι σας βοηθά να εστιάσετε τις ιδέες σας και σας προσφέρει ένα χρήσιμο έγγραφο που βοηθά να δείτε αν έχετε παραπλανηθεί και έχετε βγει λίγο εκτός της επιθυμητής τροχιάς.

Πριν να αρχίσετε την συγγραφή της ερευνητικής σας πρότασης, θα πρέπει να μάθετε αν είστε υποχρεωμένοι να προσκομίσετε το έγγραφο με κάποια συγκεκριμένη μορφή. Σε ορισμένα πανεπιστήμια δίνεται μια γενική περιγραφή και ένας οδηγός ως προς τον αριθμό των σελίδων και τη δομή της εργασίας. Σε περιπτώσεις που η πρόταση έρευνας αποσκοπεί στην χρηματοδότηση του προτεινόμενου ερευνητικού έργου, μπορεί να απαιτείται να γράψετε κάτι πολύ πιο συγκεκριμένο. Πολλοί οργανισμοί χρηματοδότησης παράσχουν τα δικά τους έντυπα για να τα συμπληρώσετε. Μερικοί φορείς παρέχουν συμβουλές και καθοδήγηση σχετικά με το τι θα ήθελαν να δουν στην ερευνητική πρότασή σας. Τέλος, ορισμένοι (κυρίως οι μεγάλοι) φορείς χρηματοδότησης προσφέρουν μορφές της δομής της πρότασής τους on-line, έτσι ώστε να μπορείτε να τις συμπληρώσετε και να τις αποστείλετε ηλεκτρονικά, το οποίο καθιστά τη διαδικασία πολύ πιο γρήγορη και εύκολη.

3.2. Η σημασία της ερευνητικής πρότασης

Οι περισσότεροι φοιτητές δυσκολεύονται να καταλάβουν το νόημα και την χρησιμότητα της ερευνητικής πρότασης. Πολλοί μάλιστα πιστεύουν ότι απλά αποτελεί ένα μηχανισμό πίεσης από τους διδάσκοντες, μόνο και μόνο για να κάνει τη ζωή τους και τις σπουδές τους πιο δύσκολη. Αυτό όμως δεν είναι σωστό. Η ερευνητική πρόταση είναι πολύ χρήσιμη και για να το θέσουμε στη βάση του, μία καλή έρευνα είναι καλή *εάν και μόνο εάν* η ερευνητική πρόταση που προηγήθηκε ήταν καλή και αυτή. Άρα η πρόταση είναι το πρώτο και βασικότερο στάδιο που απαιτείται. Μία κακή πρόταση καταδικάζει την όλη εργασία να είναι κακή, ακόμα και εάν κατά την συγγραφή της ακολουθήθηκαν ορθές πρακτικές και σκληρή δουλειά από τον φοιτητή. Μία πολύ καλή ερευνητική πρόταση, από την άλλη πλευρά, αποτελεί το θεμέλιο για την επιτυχή συγγραφή της εργασίας και είναι και ένα πειστήριο της αξίας του φοιτητή (και συνεπώς και της καλής δουλειάς που θα πράξει) απέναντι στον διδάσκοντα.

Μία ερευνητική πρόταση έχει στόχο να πείσει τους αναγνώστες της ότι είναι αξια πρόταση για να πραγματοποιηθεί και ότι υπάρχει συγκεκριμένο πλάνο πραγματοποίησης της. Γενικά, μία ερευνητική πρόταση θα πρέπει να περιέχει όλα τα στοιχεία που απαιτούνται για την διαδικασία της έρευνας και αρκετές κατατοπιστικές πληροφορίες για αυτούς που θα την διαβάσουν και θα την αξιολογήσουν.

Ασχέτως αντικειμένου και μεθοδολογίας, όλες οι ερευνητικές προτάσεις πρέπει να δίνουν απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις: τι, γιατί και πως. Πιο συγκεκριμένα:

- 1) Τι πρόκειται να κάνεις/ερευνήσεις;
- 2) Γιατί θέλεις να το κάνεις/γιατί είναι σημαντικό;
- 3) Πως θα το κάνεις/ποια είναι η διαδικασία που θα ακολουθήσεις για την επίτευξη του.

Η πρόταση πρέπει να περιλαμβάνει τον απαραίτητο όγκο πληροφοριών, έτσι ώστε να πείσει τους αναγνώστες ότι υπάρχει όντως μία ιδέα που είναι αξια

περαιτέρω διερεύνησης, ότι υπάρχει σαφής γνώση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας και ότι η μεθοδολογία που προτείνεται είναι ορθή και λογική.

Η ποιότητα της ερευνητικής πρότασης δεν εξεργάται μόνο από την ποιότητα του προτεινόμενου θέματος/αντικειμένου, αλλά και από την ποιότητα συγγραφής της πρότασης. Μία καλή πρόταση για έρευνα μπορεί να απορριφθεί με την αιτιολογία ότι η ερευνητική πρόταση ήταν κακογραμμένη. Συνεπώς, παίζει μεγάλο ρόλο η πρόταση να είναι γραμμένη με σαφήνεια, καθαρότητα και αντικειμενική τεκμηρίωση.

3.3. Τα περιεχόμενα μιας ερευνητικής πρότασης

Μια ερευνητική πρόταση θα πρέπει να περιλαμβάνει *υποχρεωτικά* τις ακόλουθες πληροφορίες: Τίτλος, Περίληψη, Εισαγωγή, Βιβλιογραφική Επισκόπηση, Μεθοδολογία, Προσδοκόμενα Αποτελέσματα. Προερατικά (κυρίως όταν πρόκειται για πρόταση που προσδοκά να βρει χρηματοδότηση) μπορεί να περιλαμβάνει και τα παρακάτω: Χρονοδιάγραμμα, Προϋπολογισμός και Διάδοση/Διάχυση των Αποτελεσμάτων. Ας τα δούμε όμως πιο αναλυτικά ένα προς ένα.

1. Τίτλος

Ο τίτλος πρέπει να είναι σύντομος και επεξηγηματικός. Για παράδειγμα, η φράση «Εξερεύνηση του προβλήματος ...» θα πρέπει να παραλείπεται ως περιττή. Συνήθως οι τίτλοι γράφονται ως όροι μιας συναρτησιακής σχέσης, γιατί έτσι δείχνουν ξεκάθαρα ποια μεταβλητή είναι η εξαρτημένη και ποιες είναι οι ανεξάρτητες. Σε κάθε περίπτωση ο τίτλος θα πρέπει να παρέχει την απαραίτητη πληροφορία και τη σαφή περιγραφή του αντικειμένου της μελέτης, αλλά και να κεντρίζει το ενδιαφέρον του πιθανού αναγνώστη. Σε κάποιες περιπτώσεις υπάρχουν σαφείς οδηγίες και περιορισμοί στην έκταση λέξεων του τίτλου. Αυτό γίνεται ακριβώς για να εξασφαλισθεί η σαφήνεια στην ορθή περιγραφή του αντικειμένου που πρόκειται να μελετηθεί.

2. Περίληψη

Η περίληψη αποτελείται από μία ή δύο παραγράφους των 300 περίπου λέξεων. Θα πρέπει να περιλαμβάνει την βασική ερώτηση που θα μελετηθεί, την θεωρία (hypothesis) που θα ελεγχθεί (εάν υπάρχει), τη μεθοδολογία της έρευνας και τα κύρια προσδοκώμενα αποτελέσματα. Στην περιγραφή της μεθοδολογίας μπορεί να γίνει σύντομη αναφορά στο σχεδιασμό, τη διαδικασία, το δείγμα και τα εργαλεία που θα χρησιμοποιηθούν.

3. Εισαγωγή

Ο βασικός σκοπός της εισαγωγής είναι να παρουσιάσει όλο το απαραίτητο υπόβαθρο του βασικού ερωτήματος που θα μελετηθεί. Το πώς θα παρουσιαστεί το βασικό ερώτημα προς μελέτη είναι από τα πιο απαιτητικά μέρη συγγραφής της πρότασης. Εάν το ερώτημα παρουσιαστεί ως μια γενικόλογη και αόριστη επισκόπηση της βιβλιογραφίας, τότε μπορεί να θεωρηθεί ως μη ενδιαφέρον. Αντίθετα, εάν το ίδιο ερώτημα τοποθετηθεί στο πλαίσιο μιας πολύ καλά δομημένης και τρέχουσας επισκόπησης όπου παρουσιάζονται με σαφήνεια οι δύο (ή και περισσότερες) αντικρουόμενες πλευρές (θεωρίες, αποτελέσματα εμπειρικών μελετών ή ότι άλλο) και πώς το ερώτημα αυτό θα επιτελέσει βασικό ρόλο στην στήριξη της μίας ή της άλλης πλευράς (ή και στην προσθήκη μιας εναλλακτικής τρίτης πρότασης), τότε το ερώτημα σαφέστατα αποκτά βαρύτητα και ενδιαφέρον.

Δυστυχώς, δεν υπάρχουν σαφείς και γρήγοροι κανόνες που να εξηγούν την καλή/ορθή παρουσίαση του πλαισίου μέσα στο οποίο θα τεθεί το ερώτημα (γιατί απλούστατα αυτά διαφέρουν κατά περίπτωση, ανάλογα με την βιβλιογραφία γύρω από το κάθε ερώτημα). Αυτό που απαιτείται, είναι πολύ σκληρή δουλειά, πολύ διάβασμα για ουσιαστική γνώση και κατανόηση της βιβλιογραφίας και λίγη δημιουργικότητα (η οποία θα προκύψει έπειτα από την βαθιά κατανόηση του προβλήματος).

Κάποιες πρακτικές που μπορούν να βοηθήσουν είναι οι εξής. Πρώτον, προσπαθήστε να δώσετε στο ερώτημα σας ένα τόνο επικαιρότητας, προσπαθήστε δηλαδή να δείξετε ότι είναι κάτι που απασχολεί την κοινωνία (ή μία μικρότερη πιο

εξειδικευμένη μερίδα της) σήμερα. Δεύτερο, μπορείτε να δείτε πώς εξελίχτηκε ιστορικά (δηλαδή διαχρονικά) το θέμα γύρω από το ερώτημα σας στην βιβλιογραφία. Τρίτον, βρείτε ποιες σύγχρονες μελέτες γύρω από το ερώτημα είναι οι πιο σημαντικές και παρουσιάστε αυτές τις μελέτες με περισσότερες λεπτομέρειες σε σχέση με άλλες, προσπαθώντας να τις συνδέσετε με το δικό σας ερώτημα. Δηλαδή κρατήστε μία λεπτή ισορροπία στο να περιγράψετε με ευρύτητα το ερώτημα, ενώ ταυτόχρονα προσπαθείστε να γίνετε όλο και ποιος σαφείς ως προς την βασική συνεισφορά του δικού σας ερωτήματος στην βιβλιογραφία.

Η εισαγωγή συνήθως ξεκινά με μια γενική φράση που περιγράφει με όσο περισσότερη σαφήνεια γίνεται το ρόλο της μελέτης. Πολύ συνηθισμένη αρχή είναι η εξής: Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η εξέταση του προβλήματος της ...

Η εισαγωγή θα πρέπει να καλύπτει τα παρακάτω στοιχεία:

- 1) Να παρουσιάζει με σαφήνεια την ερώτηση και το πρόβλημα που θα μελετηθεί. Δηλαδή το σκοπό της έρευνας.
- 2) Να παρουσιάζει τη βιβλιογραφία με τρόπο ώστε να πείθει τον αναγνώστη ότι το ερώτημα που θα μελετηθεί είναι σημαντικό και απαραίτητο.
- 3) Να παρουσιάζει το σκεπτικό το οποίο θα ακολουθήσει η μελέτη για να δώσει απάντηση στο βασικό ερώτημα.
- 4) Να περιγράφει συνοπτικά το βασικό πρόβλημα αλλά και τα υπο-προβλήματα που θα αντιμετωπιστούν από την μελέτη.
- 5) Να ξεκαθαρίζει ποιες είναι οι εξαρτημένες και ποιες οι ανεξάρτητες μεταβλητές.
- 6) Να θέτει με σαφήνεια τα όρια της μελέτης, έτσι ώστε να είναι όσο πιο συγκεκριμένα γίνεται τα ερωτήματα που επιδιώκει να απαντήσει.

Βασικά η εισαγωγή πρέπει να δείχνει ότι:

- (α) γνωρίζετε την υπάρχουσα βιβλιογραφία,
- (β) η δουλειά σας θα βασιστεί στην υπάρχουσα βιβλιογραφία και
- (γ) θα είναι κάτι καινούργιο και συνεπώς θα προσθέσει κάτι στην υπάρχουσα βιβλιογραφία.

4. Βιβλιογραφική Επισκόπηση

Κάποιες φορές η βιβλιογραφική επισκόπηση συγχωνεύεται με το κείμενο της εισαγωγής. Πολλές φορές όμως αποτελεί διακριτό κομμάτι με συγκεκριμένη βαρύτητα και σημασία, γιατί δίνει τη δυνατότητα καλύτερης παρουσίασης της βιβλιογραφίας.

Η καλή βιβλιογραφική επισκόπηση έχει ως αποτέλεσμα τα παρακάτω:

- 1) Μας βεβαιώνει ότι δεν πάμε να «ανακαλύψουμε πάλι τον τροχό».
- 2) Αποδίδει τα εύσημα σε όσους δουλέψανε πριν από εμάς στο θέμα και πρέπει να επιβραβευθούν για αυτό, έστω και με μία μικρή αναφορά.
- 3) Αποδεικνύει ότι έχουμε καλή γνώση του προβλήματος που πάμε να μελετήσουμε.
- 4) Αποδεικνύει ότι καταλαβαίνουμε την θεωρία γύρω από το θέμα που σχετίζεται με την έρευνα μας.
- 5) Δείχνει την ικανότητα μας να αξιολογήσουμε κριτικά την σχετική βιβλιογραφία.
- 6) Δείχνει την ικανότητα μας στην σύνθεση και ανάλυση της βιβλιογραφίας.
- 7) Πείθει τον αναγνώστη ότι η ερευνητική μας πρόταση θα αποτελέσει σημαντική συνεισφορά στην υπάρχουσα βιβλιογραφία.

Οι περισσότεροι φοιτητές κάνουν τα παρακάτω λάθη στην βιβλιογραφική τους επισκόπηση:

- Δεν έχουν καλή οργάνωση και δομή.
- Η επισκόπηση τους δεν εστιάζει με σαφήνεια στο θέμα.
- Επαναλαμβάνουν συνεχώς τις ίδιες ιδέες και τις ίδιες προτάσεις.
- Δεν συμπεριλαμβάνουν πολύ σημαντικά άρθρα γύρω από το θέμα.
- Δεν συμπεριλαμβάνουν τα νεότερα άρθρα γύρω από το θέμα.
- Δεν εξετάζουν με κριτική ματιά τη σημασία/σημαντικότητα των άρθρων που συζητούν.
- Συμπεριλαμβάνουν άρθρα που σχετίζονται μόνο εν μέρει ή είναι εντελώς άσχετα με το θέμα.

Εάν ένα ή περισσότερα από τα παραπάνω προβλήματα παρουσιαστούν στην βιβλιογραφική σας επισκόπηση, είναι πολύ πιθανό η έρευνα σας να μην εγκριθεί από τον καθηγητή (επιτροπή καθηγητών) που θα αναλάβει (ουν) την αξιολόγηση της πρότασης σας.

Γενικά, είναι χρήσιμο να θυμάστε ότι αυτό που κάνετε στην επισκόπηση της βιβλιογραφίας είναι επί της ουσίας η εξιστόρηση των γεγονότων και των πηγών γύρω από το θέμα σας. Κατά συνέπεια θα πρέπει να προσπαθήσετε να κρατάτε το ενδιαφέρον του αναγνώστη, δίνοντας του συνεχώς τις πληροφορίες που απαιτούνται, έτσι ώστε να του γεννάται το ενδιαφέρον να διαβάσει την ιστορία μέχρι το τέλος. Μην κάνετε την επισκόπηση σας βαρετή και ψυχρή. Να θυμάστε ότι οι καθηγητές σας (και οι επιστήμονες γενικότερα) είναι άνθρωποι και αυτοί και έχουν αδυναμίες. Ένα βαρετό άρθρο είναι πολύ δύσκολο να διαβαστεί με συνέπεια και να διορθωθεί μετά.

5. Μεθοδολογία

Στην ενότητα αυτή θα πρέπει να περιγράψετε την προτεινόμενη μεθοδολογία της έρευνας σας και να δικαιολογήσετε τη χρήση της. Εδώ θα πρέπει να απαντήσετε τα παρακάτω:

1. Γιατί αποφασίσατε να χρησιμοποιήσετε την συγκεκριμένη μέθοδο ή μεθόδους;
2. Επιλέξατε τις συγκεκριμένες μεθόδους επειδή τις χρησιμοποιούν και άλλοι ερευνητές και συνεπώς είναι αυτές οι σωστές; Ή μήπως, επειδή δεν τις έχουν χρησιμοποιήσει άλλοι, θα δείτε με νέα ματιά τα αποτελέσματα;
3. Γιατί οι άλλες (πιθανές) μέθοδοι δεν είναι κατάλληλες;

Το τμήμα αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει ακόμη λεπτομέρειες σχετικά με τα δείγμα σας (όπως, για παράδειγμα, τον αριθμό των ατόμων που πρόκειται να έρθετε σε επαφή για απάντηση ερωτηματολογίων ή διαφορετικά τα χρόνια και τις χώρες τις οποίες θα εξετάσετε κλπ), τη μέθοδο συλλογής των στοιχείων, τις μεθόδους ανάλυσης δεδομένων και (πιθανά) ηθικά ζητήματα. Εάν έχετε επιλέξει μια λιγότερο γνωστή μέθοδο, ίσως χρειαστεί να δαπανήσετε περισσότερο χρόνο για

να δικαιολογήσετε την επιλογή σας από ό,τι θα χρειαστεί εάν έχετε επιλέξει μια πιο παραδοσιακή μέθοδο. Το τμήμα αυτό θα πρέπει να είναι αρκετά λεπτομερές. Πολλές φορές έχει διαπιστωθεί ότι η πιο κοινή αιτία για την απόρριψη μιας πρότασης, είναι η έλλειψη μεθοδολογικών λεπτομερειών.

Η βασική γραμμή που θα πρέπει να ακολουθήσετε είναι να συμπεριλάβετε όλες τις πληροφορίες που θεωρείτε απαραίτητες, έτσι ώστε να πείσετε τον αναγνώστη ότι τα όσα λέτε είναι αληθή και μπορούν να πραγματοποιηθούν. Κάποιοι λένε ότι μία καλή μεθοδολογία περιγράφει με τέτοια λεπτομέρεια τα στάδια της έρευνας, έτσι ώστε ένας άλλος ερευνητής (με τα ίδια πάνω-κάτω προσόντα με εσάς) να μπορεί να επαναλάβει την έρευνα μόνος του. Τέλος, θα πρέπει να δείξετε ότι γνωρίζετε και τις εναλλακτικές μεθόδους προσέγγισης του θέματος και να εξηγήσετε γιατί αυτές που εσείς επιλέξατε είναι οι ορθότερες.

4. Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Είναι λογικό ότι στο στάδιο συγγραφής της ερευνητικής πρότασης δεν έχετε ακόμη αποτελέσματα να συζητήσετε. Παρόλα αυτά, πρέπει να έχετε μία σαφή ιδέα για το τι περιμένετε να βρείτε από την έρευνα και κατά πόσο αυτά θα επηρεάσουν την βιβλιογραφία. Αυτά τα προσδοκώμενα αποτελέσματα θα πρέπει να συζητήσετε σε αυτό το τελευταίο μικρό κομμάτι στις περισσότερες ερευνητικές προτάσεις. Εδώ θα πρέπει να πείσετε τον αναγνώστη για τη πιθανή συνεισφορά της εργασίας σας. Πρέπει να δείξετε ενθουσιασμό και σιγουριά, χωρίς όμως να υπερβάλετε στο βαθμό της συνεισφοράς σας. Ακόμα θα πρέπει να αναφέρετε τυχόν περιορισμούς (limitations) και αδυναμίες της πρότασης σας, οι οποίοι συνήθως είναι δικαιολογημένοι με βάση την έκταση και την δυνατότητα άντλησης επαρκούς χρηματοδότησης της έρευνας σας.

7. Χρονοδιάγραμμα

Όταν η ερευνητική πρόταση προσδοκά να επιτύχει χρηματοδότηση είναι σύνηθες να απαιτείται ένα λεπτομερές χρονοδιάγραμμα προγραμματισμού που αφορά όλες τις πτυχές της έρευνας. Αυτό συνήθως έχει τη μορφή ενός διαγράμματος Gantt

(Gantt Chart). Θα πρέπει να περιλαμβάνει το χρόνο που απαιτείται για τη διεξαγωγή της βιβλιογραφικής επισκόπησης, του ερωτηματολογίου ή της συλλογής άλλων στατιστικών δεδομένων, την ανάλυση των δεδομένων και την σύνταξη της αναφοράς. Η έρευνα σχεδόν πάντα διαρκεί περισσότερο από ό, τι περιμένετε. Επιτρέψτε γι' αυτό και προσθέστε μερικές επιπλέον εβδομάδες για κάθε τμήμα του χρονοδιαγράμματος σας. Αν τελειώσει νωρίτερα από ό,τι αναμενόταν, τότε δεν έχετε κανένα πρόβλημα. Αν όμως δεν μπορέσετε να τελειώσετε εντός των χρονικών ορίων, τότε μπορεί να έχετε να αντιμετωπίσετε διάφορα προβλήματα (επιβολή προστίμων, καθυστέρηση επίτευξης τελικού στόχου κλπ).

8. Προϋπολογισμός

Εάν κάνετε αίτηση σε ένα φορέα χρηματοδότησης θα πρέπει να σκεφτείτε τι θα χρειαστείτε για την έρευνά σας και πόσο αυτό είναι πιθανό να κοστίσει. Χρειάζεται να κάνετε αυτόν τον προγραμματισμό, έτσι ώστε να εφαρμόζετε για το σωστό ποσό χρημάτων τη σωστή δαπάνη. Οι φορείς χρηματοδότησης ερευνών θέλουν να σιγουρευτούν ότι δεν έχετε βάλει στον προϋπολογισμό έξοδα και δαπάνες περισσότερες από ότι χρειάζεται να χρησιμοποιήσετε.

9. Διάδοση των Αποτελεσμάτων

Εδώ θα πρέπει να απαντήσετε στις εξής ερωτήσεις: Τι περιμένετε να κάνετε με τα αποτελέσματα της έρευνάς σας; Πώς σκοπεύετε να γνωστοποιήσετε στους ενδιαφερόμενους τα όσα έχετε ανακαλύψει; Για τους φοιτητές, αρκεί να πούμε ότι τα αποτελέσματα που θα παραχθούν από μία διπλωματική εργασία προπτυχιακού ή μεταπτυχιακού επιπέδου θα διατίθενται από τη βιβλιοθήκη του ιδρύματος και θα χρησιμοποιηθούν κυρίως από άλλους φοιτητές που θα ενδιαφερθούν για το θέμα αυτό. Για άλλους ερευνητές, σε υψηλότερο επίπεδο έρευνας, μπορεί να χρειασθεί να αναφέρουν στην πρόταση τους την κατάρτιση γραπτών εκθέσεων, την πραγματοποίηση παρουσιάσεων σε συνέδρια, την δημιουργία ιστοσελίδας με περιγραφή των αποτελεσμάτων ή τέλος την δημοσίευση άρθρου σε επιστημονικά περιοδικά του χώρου.

3.4. Συνηθισμένα λάθη στην συγγραφή ερευνητικών προτάσεων

Τα πιο συνηθισμένα λάθη που γίνονται στην συγγραφή των ερευνητικών προτάσεων είναι τα εξής:

- 1) Αποτυχία στην εύρεση του συγκεκριμένου πεδίου στο οποίο θα πρέπει να κινηθεί η έρευνα.
- 2) Να μην υπάρχουν βιβλιογραφικές αναφορές σε πολύ σπουδαίες έρευνες γύρω από το θέμα της έρευνας.
- 3) Αποτυχία στο να παρουσιάσει επαρκώς και επακριβώς την συνεισφορά στην βιβλιογραφία (είτε θεωρητική είτε εμπειρική) άλλων μελετών, γύρω από το θέμα.
- 4) Να μην μπορέσει η έρευνα να απαντήσει τη συγκεκριμένη ερώτηση που διερευνά και να βγαίνει εκτός θέματος, απασχολούμενη με παρεμφερή ερωτήματα.
- 5) Αποτυχία στην ανάπτυξη πειστικών επιχειρημάτων για την σημασία της έρευνας.
- 6) Να μη δίνει έμφαση και λεπτομερή ανάλυση στα κύρια θέματα, ενώ αντίθετα να δίνει μεγάλη έμφαση και λεπτομερή ανάλυση σε θέματα μικρής σημασίας.
- 7) Να μην έχει ροή και σαφή προσδιορισμό, αλλά να πηδά από το ένα θέμα στο άλλο.
- 8) Να έχει λάθη στις αναφορές (όπως, για παράδειγμα, μια αναφορά να είναι στο κείμενο αλλά να μην περιλαμβάνεται στο τέλος στις βιβλιογραφικές αναφορές, ή να είναι στις αναφορές αλλά να μην αναφέρεται πουθενά μέσα στο κείμενο).
- 9) Να είναι είτε πολύ μικρή σαν κείμενο, είτε πολύ μεγάλη.
- 10) Να είναι απρόσεκτα/«τσαπατσούλικά» γραμμένη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Κανόνες Οργάνωσης της Εργασίας

4.1 Τα βασικά τμήματα μιας ακαδημαϊκής εργασίας

Τα διακριτά τμήματα από τα οποία αποτελείται μία ακαδημαϊκή εργασία είναι, με τη σειρά που θα πρέπει να παρουσιαστούν, τα εξής:

- 1) Σελίδα τίτλου (πρώτη σελίδα)
- 2) Περίληψη
- 3) Πίνακας περιεχομένων
- 4) Λίστα διαγραμμάτων και λίστα πινάκων
- 5) Ευχαριστίες
- 6) Εισαγωγή
- 7) Εννοιολογικοί προσδιορισμοί
- 8) Θεωρητικό πλαίσιο
- 9) Ερευνητικά ερωτήματα
- 10) Μεθοδολογία
- 11) Ανάλυση, αποτελέσματα και συζήτηση
- 12) Συμπεράσματα
- 13) Προβλήματα και ανασταλτικοί παράγοντες κατά την εκπόνηση της εργασίας
- 14) Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα
- 15) Βιβλιογραφία
- 16) Παραρτήματα

Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι κατά περιπτώσεις ένα ή περισσότερα από τα ανωτέρω τμήματα μπορεί να θεωρηθεί σκόπιμο να παραληφθούν από κάποια εργασία. Αντίστοιχα, σε άλλες περιπτώσεις (σπάνιες ωστόσο) μπορεί να προστεθούν τμήματα που δεν αναφέρονται στην παραπάνω λίστα. Στις επόμενες ενότητες θα δούμε αναλυτικότερα τι περιλαμβάνει κάθε τμήμα. Για λόγους καλύτερης παρουσίασης, χωρίζουμε την εργασία σε τέσσερα βασικά μέρη:

- (α) τις πρώτες σελίδες,
- (β) το κυρίως σώμα της εργασίας,
- (γ) τα τελικά τμήματα της εργασίας και
- (δ) τις βιβλιογραφικές αναφορές και τα παραρτήματα.

4.2 Πρώτες σελίδες

1. Σελίδα Τίτλου

Η σελίδα του τίτλου θα πρέπει να καθρεφτίζει την όλη δουλειά χωρίς παράλληλα να δίνει περιττές πληροφορίες και να κουράζει. Στην σελίδα του τίτλου εμφανίζονται κεντραρισμένα με τη σειρά:

- (α) Το εκπαιδευτικό ίδρυμα του προγράμματος, στα πλαίσια του οποίου εκπονείται η εργασία.
- (β) Ο τίτλος της εργασίας. Συνήθως αποτελείται από ένα κείμενο 10-12 λέξεων.
- (γ) Το όνομα του συγγραφέα (ή τα ονόματα των συγγραφέων αν είναι περισσότεροι του ενός).
- (δ) Το όνομα του επιβλέποντος καθηγητή.
- (ε) Τόπος και ημερομηνία.

Ο τίτλος πρέπει να είναι δηλωτικός του περιεχομένου της εργασίας και ουσιαστικά να αποτελεί τη μικρότερη δυνατή περίληψή της. Θα πρέπει να αποφεύγονται ιδιωματισμοί ή εξειδικευμένοι όροι που δεν δίνουν άμεσα τη δυνατότητα στον αναγνώστη να κατανοήσει το θέμα της εργασίας.

2. Περίληψη

Μετά την πρώτη σελίδα της εργασίας ακολουθεί μια σύντομη περίληψη, η έκταση της οποίας εξαρτάται από την έκταση της εργασίας. Σ' αυτή γίνεται μια προσπάθεια να περιγραφεί η εργασία σε όλη της την έκταση, σύντομα και μεστά, καθώς και να παρουσιαστούν σύντομα τα αποτελέσματα (συμπεράσματα) που προέκυψαν από αυτήν.

Η περίληψη είναι συνήθως ένα από τα πιο δύσκολα κομμάτια της εργασίας που πρόκειται να γραφούν. Σε αντίθεση με ότι θα περίμενε κανείς η περίληψη δεν

γράφεται στην αρχή, αλλά στο τέλος της εργασίας, αφού έχουν ήδη αντληθεί και γραφεί τα συμπεράσματα και οι προτάσεις της εργασίας.

Η περίληψη πρέπει να έχει:

- (α) Το πρόβλημα με το οποίο ασχολούμαστε ή το σκοπό της εργασίας μας (τι και γιατί). Το πρόβλημα είναι αυτό που μας κίνησε το ενδιαφέρον σε αυτή την θεματολογία και μας έκανε να εστιάσουμε την έρευνά μας στο πεδίο αυτό.
- (β) Η προσέγγιση που ακολουθούμε στην εργασία μας. Με ποιον τρόπο επιλέξαμε να ασχοληθούμε και να διερευνήσουμε το θέμα μας και τα ερευνητικά μας ερωτήματα ή υποθέσεις.
- (γ) Η καινοτομία που εισάγουμε με την δική μας έρευνα. Αν το θέμα μας δεν έχει καμία καινοτομία ως προς την μεθοδολογία, τα δεδομένα, την χρονική περίοδο, το αντικείμενο της μελέτης, τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται, κ.λπ., τότε δεν θα υπήρχε λόγος να ασχοληθούμε με αυτό.
- (δ) Τα δεδομένα της έρευνας μας. Εδώ μιλάμε συνοπτικά και πάλι για τα δεδομένα που χρησιμοποιήσαμε προκειμένου να απαντήσουμε στα ερευνητικά μας ερωτήματα. Πού βρήκαμε τα δεδομένα, ποια περίοδο καλύπτουν, με τι συχνότητα έγινε η δειγματοληψία, κ.λπ.
- (ε) Η μεθοδολογία που χρησιμοποιούμε. Εδώ παρουσιάζουμε με ποιον τρόπο θα αναλύσουμε το πρόβλημα στο οποίο εστιάζουμε την έρευνά μας. Για παράδειγμα, με στατιστική ανάλυση, με οικονομετρική ανάλυση, με θεωρητικό μοντέλο, με ερωτηματολόγια ή συνεντεύξεις, κλπ.
- (στ) Τα σημαντικότερα αποτελέσματα/ευρήματα της εργασίας μας.
- (ζ) Τα σημαντικότερα συμπεράσματα της εργασίας μας.
- (η) Τυχόν πολιτικές προτάσεις που προκύπτουν από τα συμπεράσματα.

Η περίληψη δεν πρέπει να έχει αναφορές σε άρθρα, διαγράμματα, πίνακες, τύπους ή εξισώσεις. Θα πρέπει να είναι συνοπτική (σπάνια ξεπερνά την μία σελίδα με διπλό διάστιχο) και θα πρέπει να κεντρίζει το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Θα πρέπει να είναι γραμμένη απλά, χωρίς τεχνικούς όρους και δυσνόητη ορολογία, έτσι ώστε να είναι κατανοητή και από αναγνώστες που δεν έχουν μελετήσει το γνωστικό αντικείμενο.

Τέλος, η περίληψη είναι το τμήμα της εργασίας που είναι πιο πιθανό να συμπεριληφθεί στις βιβλιογραφικές βάσεις δεδομένων, οι οποίες θα χρησιμοποιηθούν από άλλους μελετητές που αναζητούν τις σχετικές έρευνες που έχουν γίνει. Συνεπώς είναι καλό να περιέχει όλες τις λέξεις κλειδιά (keywords) που κάποιος πιθανός μελετητής θα χρησιμοποιήσει για να βρει πληροφορίες. Γι' αυτό, πολλές φορές στο τέλος της περίληψης, υπάρχει μία γραμμή που περιλαμβάνει τις λέξεις κλειδιά της εργασίας.

3. Πίνακας Περιεχομένων

Ο πίνακας περιεχομένων είναι μία λίστα με όλες τις επικεφαλίδες (πρώτου, δευτέρου κ.λπ. επιπέδου) που περιλαμβάνονται στην εργασία, εκτός από το εξώφυλλο (πρώτη σελίδα). Η περίληψη, ο πίνακας περιεχομένων, οι πίνακες διαγραμμάτων και πινάκων, τα κεφάλαια με τα υποκεφάλαια τους καθώς και οι αναφορές και τα παραρτήματα παρατίθενται με τη σειρά και δεικνύεται σε ποια σελίδα ξεκινά το κάθε ένα από αυτά τα μέρη. Οι τίτλοι των τμημάτων αυτών θα πρέπει να είναι στον πίνακα περιεχομένων ακριβώς όπως βρίσκονται και μέσα στο κείμενο. Οι περισσότεροι επεξεργαστές κειμένου (όπως το Word for Windows για παράδειγμα) έχουν τη δυνατότητα δημιουργίας τέτοιων πινάκων αυτόματα. Η χρήση του αυτοματισμού αυτού συνίσταται κυρίως για μεγάλες εργασίες, όπου το περιθώριο του λάθους είναι μεγάλο και η δημιουργία πίνακα περιεχομένων είναι μία πολύ απαιτητική εργασία.

4. Πίνακες Διαγραμμάτων και Πινάκων

Εάν έχετε διαγράμματα και πίνακες στην ακαδημαϊκή σας εργασία, θα χρειαστείτε δύο διαφορετικές λίστες για το κάθε ένα. Αυτό που απαιτείται είναι διαδοχική παράθεση των διαγραμμάτων και των πινάκων που παρατηρούνται στο κείμενο με την σελίδα στην οποία τους συναντάμε. Όπως και με τους πίνακες περιεχομένων, οι περισσότεροι επεξεργαστές κειμένου κάνουν αυτόματα και αυτή την ενέργεια.

5. Ευχαριστίες

Στο κομμάτι αυτό γράφουμε τυχόν ευχαριστίες που θέλουμε να αποδώσουμε σε άτομα που βοήθησαν στην όλη ερευνητική διαδικασία. Στην περίπτωση που η έρευνα χρηματοδοτήθηκε από κάποιο φορέα, είναι απαραίτητο εδώ να ευχαριστήσουμε το φορέα για αυτή του τη συνεισφορά. Προσπαθήστε να κρατήσετε αυτό το κομμάτι μικρό. Ευχαριστίες που δεν είναι ειλικρινείς ή που δεν ανταποκρίνονται όντως σε κάποια βοήθεια σε σχέση με την εργασία, θα πρέπει να αποφεύγονται.

4.3 Κυρίως σώμα της εργασίας

6. Εισαγωγή

Η εισαγωγή είναι πολύ σημαντική γιατί βοηθά τον αναγνώστη να καταλάβει τι θα περιλαμβάνει όλη η υπόλοιπη εργασία, ή με άλλα λόγια, αποτελεί τον προσανατολισμό του αναγνώστη. Στην εισαγωγή πρέπει να περιλαμβάνονται απαντήσεις στις εξής ερωτήσεις:

- (α) Ποιο είναι το πρόβλημα; Παρουσιάζουμε αναλυτικά το πρόβλημα που μας κίνησε την περιέργεια ή/και το ενδιαφέρον για να ασχοληθούμε ερευνητικά με αυτό.
- (β) Γιατί είναι σημαντικό ή ενδιαφέρον να ασχοληθούμε με το θέμα; Εδώ δίνουμε στον αναγνώστη να καταλάβει γιατί το θέμα που επιλέξαμε είναι σημαντικό. Πρέπει να το παρουσιάσουμε με τρόπο τέτοιο ώστε να παρακινήσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη.
- (γ) Ποιες είναι οι επιπτώσεις στην πολιτική ή τα άτομα; Οι επιπτώσεις που έχει η ανάλυση του θέματος στην εργασία μας στην άσκηση διοίκησης ή πολιτικής παρουσιάζονται εδώ.
- (δ) Τι έχει γίνει στον τομέα αυτό; Δείχνουμε σε βιβλιογραφική ανασκόπηση το τι έχει γίνει πάνω στο θέμα αυτό μέχρι σήμερα, έτσι ώστε να αναδείξουμε το κενό που υπάρχει και το οποίο καλύπτουμε εμείς κάνοντας την μελέτη μας ενδιαφέρουσα και σχετική.

- (ε) Ποιες είναι οι καινοτομίες μας; Με βάση του τι έχει ήδη γίνει αναδεικνύουμε εδώ τις καινοτομίες της μελέτης μας. Αυτές μπορεί να αφορούν στην μέθοδο, στα δεδομένα, την προσέγγιση, το δείγμα, κ.λπ.
- (στ) Γιατί είναι σημαντικές αυτές οι καινοτομίες; Αναδεικνύουμε το τι παραπάνω φέρνουν στο θέμα οι καινοτομίες που εισάγουμε με την μελέτη μας αυτή. Γιατί αυτές είναι ενδιαφέρουσες, τι προβλήματα ξεπερνούν, τι πιθανούς περιορισμούς έχει η προσέγγισή μας, κ.λπ.
- (ζ) Ποια είναι η διάρθρωση της εργασίας; Στο τέλος της ενότητας περιγράφουμε πολύ συνοπτικά τα κεφάλαια που απαρτίζουν την εργασία μας και τι αυτά περιλαμβάνουν (κοιτάξτε διάφορα ακαδημαϊκά άρθρα για να δείτε ότι σχεδόν πάντα η τελευταία παράγραφος της εισαγωγής έχει αυτή την διάρθρωση που είναι πολύ βοηθητική για τον αναγνώστη).

7. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί

Στο τμήμα αυτό καταγράφονται οι ορισμοί των εννοιών που θα χρησιμοποιηθούν στην εργασία, ώστε να ενημερώνεται ο αναγνώστης για τον κάθε όρο που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας. Αυτό το κομμάτι δεν είναι πάντα απαραίτητο και σε πολλές περιπτώσεις εργασιών δεν συμπεριλαμβάνεται. Μόνο αν κρίνετε ότι είναι αναγκαίο (συνήθως λόγω πολύ εξειδικευμένης ορολογίας), συνιστάται να το χρησιμοποιήσετε.

8. Θεωρητικό πλαίσιο

Στην ενότητα αυτή γίνεται παρουσίαση των ευρημάτων και των συμπερασμάτων παρεμφερών ή συναφών ερευνών με το θέμα της εργασίας. Ουσιαστικά, ο συγγραφέας μέσα από την υφιστάμενη βιβλιογραφία αναζητά και καταγράφει τα ερευνητικά αποτελέσματα των συναφών ερευνών με την εργασία του, μέσα από τις οποίες καθορίζονται οι παράγοντες που επιδρούν στο υπό μελέτη θέμα του.

Η έκταση της παράθεσης των ευρημάτων αυτών από τη βιβλιογραφία, ο τρόπος παρουσίασης και η κριτική σύνθεσή τους, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό και την ποιότητα της εργασίας. Γενικά, η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας πρέπει να

είναι εξαντλητική και να σκιαγραφεί το προς διερεύνηση πρόβλημα, σε όλη του την έκταση.

Στο τελευταίο τμήμα της ανασκόπησης της βιβλιογραφίας και μετά την παρουσίαση των συναφών μελετών και ερευνών, θα πρέπει να τεκμηριώνεται η σπουδαιότητα της εργασίας, με βάση τα μέχρι τώρα ευρήματα στο χώρο αναφοράς της.

Στην βιβλιογραφική ανασκόπηση θα πρέπει να παρουσιάζονται:

- (α) τα γενικά χαρακτηριστικά του υπό διερεύνηση προβλήματος, όπως παρουσιάζεται στη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία.
- (β) οι επιμέρους διαστάσεις, τα επιμέρους στοιχεία ή υποπεριοχές έρευνας του εν λόγω προβλήματος,
- (γ) οι βασικές κατευθύνσεις, τάσεις και προσεγγίσεις έρευνας του υπό διερεύνηση προβλήματος και οι σημαντικότερες βαθμίδες εξέλιξης της διερεύνησής του.
- (δ) τα σημαντικότερα ευρήματα και συμπεράσματα των ερευνών με συνοπτικό και κριτικό τρόπο, οι ομοιότητες και οι διαφορές τους.
- (ε) τα κενά, οι ελλείψεις, τα αμφιλεγόμενα σημεία της έρευνας του υπό διερεύνηση αντικειμένου, όπως επίσης, οι γόνιμες ερευνητικές προσεγγίσεις.
- (στ) τα ανοικτά θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα και οι προοπτικές περαιτέρω έρευνας του υπό διερεύνηση προβλήματος.

9. Ερευνητικά Ερωτήματα

Στη σύντομη αυτή ενότητα γίνεται παράθεση των ερευνητικών ερωτημάτων της εργασίας, στα οποία θα δοθεί απάντηση μέσα από την ανάλυση των ευρημάτων της. Τα ερευνητικά ερωτήματα μπορούν απλά να τεθούν ως ερωτήματα στα οποία η εργασία οφείλει να δώσει απάντηση, ή να διατυπωθούν με τη μορφή υποθέσεων (μηδενικής - εναλλακτικής). Αυτό το κομμάτι μπορεί πιθανά να συγχωνευθεί με το προηγούμενο τμήμα του θεωρητικού πλαισίου (έτσι και αλλιώς αποτελεί συνέχεια του). Μπορείτε να προχωρήσετε κατά περίπτωση με βάση τι κρίνετε εσείς σκόπιμο.

Εάν το τμήμα που θέτει τα ερευνητικά ερωτήματα και τις υποθέσεις είναι αρκετά μεγάλο (δύο, τρεις ή και περισσότερες σελίδες), τότε είναι καλό να αποτελεί ξεχωριστό κεφάλαιο. Εάν πάλι είναι μικρότερο της μίας σελίδας, καλύτερα είναι να αποτελεί υποκεφάλαιο μέσα σε κάποιο άλλο ευρύτερο κεφάλαιο.

10. Δεδομένα

Η ενότητα των δεδομένων ενδεικτικά περιλαμβάνει απαντήσεις στις εξής ερωτήσεις:

- (α) Ποιες είναι οι μεταβλητές που χρησιμοποιούμε; Ποιες είναι εξαρτημένες και ποιες είναι ανεξάρτητες μεταβλητές. Περιγράφουμε τους λόγους για τους οποίους επιλέξαμε τις συγκεκριμένες μεταβλητές. Αναλύουμε το πόσο επηρεάζει και με ποιο τρόπο η κάθε μεταβλητή ξεχωριστά τα αποτελέσματα που στοχεύουμε.
- (β) Ποια είναι η περίοδος βαθμονόμησης των δεδομένων μας; Από ποια χρονική περίοδο ξεκινάει και ποιο χρονικό διάστημα καλύπτουν;
- (γ) Ποια είναι η συχνότητα; Είναι ημερήσια, εβδομαδιαία, μηνιαία, τριμηνιαία, ετήσια; Προσέχουμε όλα τα δεδομένα μας να έχουν την ίδια συχνότητα. Είναι αδύνατο να κάνουμε εφαρμογή μεθοδολογίας σε δεδομένα διαφορετικής συχνότητας.
- (δ) Ποια είναι η πηγή των δεδομένων; Πρέπει οπωσδήποτε να αναφέρονται όλες οι πηγές των δεδομένων μας λεπτομερώς και χωρίς καμιά παράλειψη. Προσέχουμε να έχουμε αντλήσει δεδομένα μιας συγκεκριμένης μεταβλητής από μια μόνο πηγή και όχι από πολλές επιμέρους, για διαφορετικά χρονικά διαστήματα, γιατί έτσι είναι πολύ πιθανό οι τιμές αυτής της μεταβλητής να είναι λανθασμένες.
- (ε) Είναι ονομαστική ή πραγματική η μεταβλητή που χρησιμοποιούμε; Ποιο είναι το έτος βάσης; Είναι τα δεδομένα μας στάσιμα ή όχι;

11. Μεθοδολογία

Στο τμήμα της μεθοδολογίας παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο διεξήχθη η έρευνα που παρουσιάζεται στην εργασία. Σε μια τυπική πειραματική εργασία το

τμήμα της μεθοδολογίας συνήθως, υποδιαιρείται στα εξής τμήματα, με αντίστοιχο περιεχόμενο:

- (α) Δείγμα (συμμετέχοντες). Περιγραφή και ανάλυση φύλου, ηλικίας και ειδικών χαρακτηριστικών συμμετεχόντων – ενδεχόμενες εξαιρέσεις.
- (β) Ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε, μέθοδος δειγματοληψίας, μέτρα ελέγχου του πιθανού σφάλματος.
- (γ) Περιγραφή του μέσου συλλογής δεδομένων και τεκμηρίωση αυτού, ώστε να αναδειχτεί η εγκυρότητα και η αξιοπιστία του. Το μέσο συλλογής παρατίθεται και σε παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.
- (δ) Περιγραφή και ανάλυση του πειραματικού υλικού που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκε, όπως και οι διάφορες συσκευές.
- (ε) Αναφορά σε χώρο και χρόνο που διεξήχθη η έρευνα.
- (στ) Λεπτομερής περιγραφή του πλαισίου και του τρόπου διεξαγωγής της πειραματικής διαδικασίας και τεκμηρίωση αυτού. Αναφορά σε ανεξάρτητες και εξαρτημένες μεταβλητές και σε τρόπους ελαχιστοποίησης των πιθανών σφαλμάτων.

Το τμήμα αυτό θα πρέπει να ολοκληρώνεται με αναφορά σε περιορισμούς που θα πρέπει να λάβει υπόψη του ο αναγνώστης της εργασίας, δηλαδή οριοθέτηση ζητημάτων που αφορούν την εργασία και τη διεξαγωγή της έρευνας.

12. Ανάλυση, αποτελέσματα και συζήτηση

Ακολουθεί η παράθεση των ευρημάτων που προέκυψαν από τη στατιστική ανάλυση ή γενικότερα από την ανάλυση των δεδομένων που ελήφθησαν με το μέσο συλλογής. Αποτελεί ίσως το πιο σημαντικό κομμάτι όλης της έρευνας γιατί σε αυτό παρουσιάζεται η προσωπική συνεισφορά του ερευνητή. Τα σημαντικότερα ευρήματα θα πρέπει αναλύονται τα αποτελέσματα με τον πιο κατάλληλο τρόπο (πίνακες, γραφήματα, κλπ.) και να τονίζονται ώστε να τα προσέχει ο αναγνώστης. Τα ευρήματα αλλά και τα αποτελέσματα από την ανάλυσή τους, θα πρέπει να εμφανίζονται στο κείμενο γραμμένα με συνεκτικό τρόπο και όχι ως παράγραφοι

χωρίς συνοχή. Ειδικότερα στην ενότητα αυτή της έρευνας θα πρέπει να απαντήσετε στις εξής ερωτήσεις:

- (α) Έχετε αναπτύξει και αναλύσει επαρκώς τα αποτελέσματα της έρευνας; Δεν θα πρέπει να αρκεστείτε σε μια απλή παράθεση των αποτελεσμάτων μέσω γραφημάτων ή πινάκων, αλλά θα πρέπει να αναλύσετε εκτενώς τα αποτελέσματα και την σημαντικότητα τους.
- (β) Είναι διαφορετικά τα αποτελέσματα σας από τη σχετική βιβλιογραφία; Τι σημαίνει αυτό για την έρευνα σας; Γιατί είναι σημαντικό;
- (γ) Έχετε βρει ιδιαιτέρως σημαντικά ευρήματα; Υπάρχει κάποιο αποτέλεσμα που δεν ήταν αναμενόμενο και για κάποιο λόγο είναι ιδιαιτέρως σημαντικό ή έχετε κάποια μοναδικά ευρήματα; Τονίστε τους λόγους και επισημάνετε την συνεισφορά σας στην σχετική βιβλιογραφία.
- (δ) Ποιες είναι οι πιθανές επιπτώσεις στην άσκηση πολιτικής (αν υπάρχουν);
- (ε) Ποιες είναι οι πιθανές επιπτώσεις στην κοινωνία ή σε άλλους τομείς;
- (στ) Πώς αυτά τα αποτελέσματα μπορούν να επηρεάσουν την οικονομία, τους φορείς χάραξης πολιτικής, τους επενδυτές, κ.λπ.;

Κατά την παράθεση των ευρημάτων αλλά και των αποτελεσμάτων από την ανάλυσή τους, μπορεί να γίνει και συζήτηση επ' αυτών στην ίδια ή και σε διαφορετική ενότητα. Στην περίπτωση που έχει γίνει κάποιας μορφής στατιστική ανάλυση, εκτός από την παράθεση των περιγραφικών στατιστικών ευρημάτων είναι καλό (και συνήθως απαραίτητο) να καταγράφονται και οι συσχετισμοί μεταξύ των διαφόρων μεταβλητών με επαγωγικά στατιστικά. Η χρήση των στατιστικών κριτηρίων που χρησιμοποιούνται θα πρέπει να αιτιολογείται.

Στο τμήμα αυτό συχνά τοποθετούνται πίνακες, σχήματα, εικόνες, γραφικές παραστάσεις και διαγράμματα. Αυτά όλα πρέπει να συνδέονται με το κείμενο. Δεν πρέπει να γίνεται κατάχρηση της παράθεσής τους. Για παράδειγμα, δεν έχει κανένα νόημα να παρατεθεί κάποιας μορφής γράφημα αναφορικά με το φύλο του δείγματος. Την ίδια πληροφορία μπορεί να προσλάβει ο αναγνώστης με δύο μόνο αριθμούς. Οι πίνακες έχουν νόημα όταν σ' αυτούς γίνεται σύνοψη δεδομένων με

την παράθεση κάποιων στατιστικών στοιχείων (όπως είναι ο μέσος όρος, η τυπική απόκλιση κ.λπ.) ή σ' αυτούς φαίνονται αποτελέσματα κάποιων αναλύσεων.

Είναι χρήσιμο τα αποτελέσματα να παρουσιάζονται τμηματικά σε παραγράφους, αρχικά με ποσοτικό τρόπο (περιγραφικά στατιστικά) και ακολούθως στην ίδια παράγραφο με ποιοτικούς συσχετισμούς (επαγωγικά στατιστικά) για κάθε εύρημα ξεχωριστά.

Στη μορφοποίηση των πινάκων συνήθως δεν χρησιμοποιούνται κατακόρυφες γραμμές παρά μόνον οριζόντιες. Η μονάδα μέτρησης των μεγεθών που απεικονίζονται θα πρέπει να δηλωθεί. Πρέπει να αριθμούνται σειριακά, από την αρχή προς το τέλος της εργασίας και να προηγείται κάθε πίνακα η κατάλληλη λεζάντα (η οποία συνήθως είναι γραμμένη με πλάγια γραφή). Η τοποθέτησή τους γίνεται στο μέσο της σελίδας. Η ένδειξη «Πίνακας» με την αρίθμηση, όσο και η λεζάντα που ακολουθεί σε επόμενη γραμμή, θα πρέπει να είναι στοιχισμένη με το αριστερό άκρο του πίνακα ή στο κέντρο. Η μορφοποίηση στην παρουσίαση των στοιχείων ενός πίνακα έχει ως ακολούθως:

Πίνακας 1		
<i>Μέγεθος δείγματος ανά Νομό και συνολικά</i>		
Νομός	Μέσος όρος ηλικίας (σε χρόνια)	Τυπική απόκλιση (σε χρόνια)
Αχαΐας	33,4	0,3
Ηλείας	24,3	0,5
Αργολίδας	22,1	0,6

Αν χρειαστεί να γράψουμε κάποιο στοιχείο που επεξηγεί τον πίνακα, το κάνουμε κάτω από αυτόν, με γράμματα μικρότερου μεγέθους και με πρόταση στοιχισμένη στα όρια του πίνακα, π.χ.

Πίνακας 2*Μέγεθος δείγματος ανά Νομό και συνολικά*

Νομός	Μέσος όρος ηλικίας (σε χρόνια)	Τυπική απόκλιση (σε χρόνια)
Αχαΐας	33,4	0,3
Ηλείας	24,3	0,5
Αργολίδας	22,1	0,6

Στον παραπάνω πίνακα, ο μέσος όρος ηλικίας και η τυπική απόκλιση αναφέρονται σε χρόνια.

Στα διαγράμματα, στις εικόνες, στα σχήματα και στις γραφικές παραστάσεις θα πρέπει επίσης, να υπάρχει αρίθμηση και η παράθεση της λεζάντας να γίνεται στο κάτω μέρος τους, κεντραρισμένη και γραμμένη με πλάγια γραφή.

Μέσα στο κείμενο θα πρέπει να γίνεται σαφής αναφορά και συζήτηση τόσο των πινάκων όσο και των διαγραμμάτων. Τέλος στο τμήμα της συζήτησης των ευρημάτων και αποτελεσμάτων της εργασίας, θα πρέπει να καταγράφονται οι προοπτικές που δημιουργούνται με τα ευρήματα της εργασίας μας και τα όσα αναλύσαμε στηριγμένοι σε αυτά.

13. Συμπεράσματα

Στο τμήμα αυτό της εργασίας διατυπώνονται συμπερασματικά και συνοπτικά τα ευρήματα της εργασίας, τα οποία έχουν προκύψει μετά την ανάλυση που έχει γίνει στο προηγούμενο τμήμα της. Τα ευρήματα αυτά συγκρίνονται σύντομα, με ευρήματα άλλων ερευνών, έτσι ώστε εάν διαπιστωθεί ότι κάποια από τα ευρήματά μας αποτελούν ευρήματα και άλλων ερευνών, ενισχύεται και η εγκυρότητα της έρευνάς μας.

Στο τμήμα αυτό, συνήθως δεν είναι σκόπιμο να υπάρχουν παραπομπές, εκτός και αν είναι απολύτως απαραίτητο. Στα «Συμπεράσματα» δεν εισάγονται νέα στοιχεία, αλλά δίνονται απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία είχαν τεθεί στην αρχή της εργασίας.

Ειδικότερα στην ενότητα αυτή της έρευνας θα πρέπει να απαντήσετε στις εξής ερωτήσεις:

- (α) Τι κάνατε. Μέσα σε μερικές παραγράφους θα πρέπει να γίνεται μια συνοπτική περιγραφή των σημαντικότερων βημάτων που ακολουθήσατε για να φτάσετε στην ολοκλήρωση της έρευνας σας.
- (β) Γιατί το κάνατε; Ποιος ήταν ο αρχικός στόχος της έρευνας και αν τελικά καταλήξατε σε αυτό που περιμένατε ή σε κάτι διαφορετικό. Είναι θετικό ή αρνητικό αυτό για την έρευνα σας;
- (γ) Ποια ήταν η καινοτομία; Γιατί η συγκεκριμένη έρευνα διαφοροποιείται από τις προηγούμενες της βιβλιογραφίας; Διαφοροποιείται σε ένα ή σε περισσότερα σημεία;
- (δ) Πώς προσεγγίζετε το πρόβλημα; Ποια είναι η μεθοδολογία που χρησιμοποιήσατε και ποια τα δεδομένα μας; Ποια είναι τα αποτελέσματά σας; Ποια είναι η πολιτική ή άλλες επιπτώσεις των αποτελεσμάτων σας;

Προσοχή! Η αναγωγή των ευρημάτων της έρευνας από το δείγμα στον πληθυσμό μπορεί να γίνει μόνον εάν το δείγμα μας έχει ληφθεί από τον πληθυσμό με κατάλληλες μαθηματικές μεθόδους που εξασφαλίζουν ίση πιθανότητα σε κάθε μέλος του να συμμετάσχει σ' αυτό, έχει κατάλληλο μέγεθος και είναι αντιπροσωπευτικό σε σχέση με τα χαρακτηριστικά και την έκταση όλων των υποομάδων του πληθυσμού από τον οποίο ελήφθη. Σε διαφορετική περίπτωση τα ευρήματά μας δεν μπορούν να έχουν ισχύ σε όλο τον πληθυσμό. Αυτό θα πρέπει να γραφεί σύντομα και στο τμήμα αυτό της εργασίας.

14. Προβλήματα και ανασταλτικοί παράγοντες κατά τη εκπόνηση της εργασίας

Εδώ αναφέρονται τα προβλήματα, τα εμπόδια και οι ανασταλτικοί παράγοντες που συνάντησε ο ερευνητής κατά τη διάρκεια εκπόνησης της μελέτης του, τη διεξαγωγή της έρευνας και τη συγγραφή της. Αυτό θα είναι χρήσιμο για μελλοντικούς ερευνητές, οι οποίοι θα γνωρίζουν πλέον τα δύσκολα σημεία του χώρου αυτού και θα επιχειρήσουν να τα ξεπεράσουν πιο εύκολα. Το κομμάτι αυτό αποτελεί αυτό που στην αγγλική βιβλιογραφία ορίζεται ως «limitation of the study». Πολλές φορές δεν

αποτελεί ξεχωριστό κεφάλαιο, αλλά είναι στις τελευταίες παραγράφους των συμπερασμάτων που αναφέραμε πιο πάνω.

15. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Στην ενότητα αυτή ο συγγραφέας της εργασίας θα αναφερθεί σε ερευνητικές προτάσεις που αναδύθηκαν μέσα από τη μελέτη του και την έρευνά του, οι οποίες δεν αναλύθηκαν στην εργασία του είτε επειδή μπορούσε, αλλά ο προσανατολισμός της εργασίας ήταν διαφορετικός, είτε επειδή η εργασία δε σχεδιάστηκε ώστε να δώσει λύσεις σχετικές με τις νέες αυτές ερευνητικές προτάσεις. Όπως και πριν με τα προβλήματα και τους ανασταλτικούς παράγοντες και αυτό το κομμάτι σε πολλές εργασίες δεν αποτελεί ξεχωριστό κεφάλαιο, αλλά συγχωνεύεται στις τελευταίες παραγράφους σε ένα ενιαίο κεφάλαιο με τα συμπεράσματα που αναφέραμε πιο πάνω.

16. Βιβλιογραφία

Στην παράθεση των βιβλιογραφικών αναφορών αλλά και των παραπομπών, τηρείται συνήθως το πρότυπο σύστημα του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ (Harvard System of Referencing). Αυτό περιγράφεται και αναλύεται συνοπτικά σε ξεχωριστό κεφάλαιο του παρόντος συγγράμματος.

Στη βιβλιογραφία καταγράφονται μόνο και αποκλειστικά οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν στο κείμενο, μέσα από τις παραπομπές. Η κάθε βιβλιογραφική αναφορά γράφεται συνήθως με προεξοχή της πρώτης γραμμής και με εσοχή όλων των άλλων γραμμών. Η παράθεση γίνεται αλφαβητικά και μόνο (χωρίς αρίθμηση, κουκκίδες ή άλλα σύμβολα).

Είναι δυνατόν να γραφεί ξεχωριστά η Ελληνική και να ακολουθεί η ξενόγλωσση βιβλιογραφία, όταν η εργασία συντάσσεται στην Ελληνική γλώσσα. Στο τέλος, αφού συγγράψουμε την εργασία ελέγχουμε τις παραπομπές μας με τις αναφορές στη βιβλιογραφία και αντιστρόφως.

Προσοχή! Είναι μεγάλο σφάλμα να έχουμε βιβλιογραφικές αναφορές στο κείμενο χωρίς να τις συμπεριλαμβάνουμε στο τμήμα της βιβλιογραφίας (είναι σαν

να προσπαθούμε να αποκρύψουμε τις πηγές μας). Εξίσου μεγάλο σφάλμα είναι να έχουμε βιβλιογραφικές αναφορές στο τμήμα της βιβλιογραφίας που δεν αναφέραμε καθόλου στο κείμενο (είτε γιατί οι αναφορές αυτές δεν είναι σχετικές – και για αυτό δεν αναφέρθηκαν – είτε γιατί οι αναφορές αυτές αν και είναι σχετικές και σημαντικές δεν συζητήθηκαν στο κείμενο).

16. Παραρτήματα

Το τελευταίο τμήμα της εργασίας συνίσταται από τα παραρτήματα, τα οποία κρίνονται απαραίτητα για την τεκμηρίωσή της. Αυτά μπορεί να είναι τεκμήρια οιασδήποτε μορφής και τύπου (κείμενα, εικόνες, κώδικας λογισμικού κλπ.), που έχουν χρησιμοποιηθεί κατά κάποιον τρόπο στην εργασία και πείθουν τον αναγνώστη ή τον αξιολογητή για τη γνησιότητα της έρευνας ή αποτελούν τμήμα του ερευνητικού υλικού, με τη χρήση του οποίου διεξήχθη η έρευνα.

Αν τα παραρτήματα είναι περισσότερα του ενός, τοποθετούνται διαδοχικά ως Παράρτημα 1, Παράρτημα 2, κλπ.

Προσοχή! Δεν είναι αναγκαίο να αλλάζουμε σελίδα σε κάθε ενότητα από τις 15 προηγούμενες, από τις οποίες συνίσταται η εργασία. Από αυτό εξαιρούνται: η 1^η σελίδα, οι Βιβλιογραφικές Αναφορές και τα Παραρτήματα.

Κατά τη συγγραφή της εργασίας πρέπει να έχετε ενεργοποιημένο τον αυτόματο διορθωτή του επεξεργαστή κειμένου που χρησιμοποιείτε. Όταν ολοκληρώσετε τη συγγραφή της, ελέγξτε με τον διορθωτή όσες λέξεις εμφανίζονται γραμμένες λανθασμένα. Ακολούθως, είναι πολύ χρήσιμο να τη δώσετε για μια απλή ανάγνωση από ένα άλλο, οικείο πρόσωπο. Δεν είναι απαραίτητο ο αναγνώστης αυτός να γνωρίζει σε έκταση το θέμα που διαπραγματεύεται η εργασία. Η ανατροφοδότηση που θα πάρετε θα βοηθήσει να βελτιώσετε αβλεψίες, προβλήματα με τη σύνταξη, με τη συνοχή και ενδεχομένως κι άλλα πιο σοβαρά προβλήματα επί της ουσίας της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η Μορφολογία της Ακαδημαϊκής Συγγραφής

5.1 Γενικοί κανόνες

Συνήθως το κάθε εκπαιδευτικό ίδρυμα δίνει τους δικούς του κανόνες για την μορφολογία της εργασίας (για λόγους ομοιομορφίας). Οι παρακάτω κανόνες είναι γενικοί και αφορούν **μόνο** σε περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει κάτι άλλο που δίδεται στον ερευνητή ως γενικός κανόνας.

Η εργασία θα πρέπει να παραδίδεται δακτυλογραφημένη σε λευκό χαρτί τύπου A4, με 1½ ή διπλό διάστιχο σε όλη την έκτασή της. Η γραφή γίνεται στη μια όψη της σελίδας και τα περιθώρια είναι τα εξ ορισμού ρυθμισμένα (δηλαδή τα κανονικά) από τον επεξεργαστή κειμένου Microsoft Word, δηλαδή: 2,54 εκατοστά επάνω και κάτω, 3,18 εκατοστά αριστερά και δεξιά. Η συνήθης γραμματοσειρά είναι η Times New Roman με μέγεθος 12 pt. Το κείμενο είναι πλήρως στοιχισμένο, εξαιρουμένων των τίτλων, όπου αυτό είναι απαραίτητο. Μπορεί να συνοδεύεται και από ψηφιακό μέσο (cd, dvd), το οποίο θα περιέχει την εργασία σε ηλεκτρονική μορφή και θα βρίσκεται εντός φακέλου επικολλημένου στην έσω πλευρά του οπισθόφυλλου της εργασίας. Ο συλλαβισμός με διαχωρισμό (-) των λέξεων στο τέλος των γραμμών θα πρέπει να είναι απενεργοποιημένος.

Μετά από κάθε σημείο στίξης πρέπει να ακολουθεί κενό, εξαιρουμένων των συντομογραφιών: π.χ., κ.ο.κ., κ.λπ. Εξαιρουμένης της πρώτης γραμμής που ακολουθεί έναν τίτλο, όλες οι άλλες πρέπει να γράφονται με εσοχή περίπου 0,5-1 εκατοστό. Εξάιρεση επίσης, αποτελεί η περίληψη, στην οποία όλο το κείμενο γράφεται χωρίς εσοχές.

Μπορούμε να χρησιμοποιούμε κουκκίδες (bullets) ή αριθμούς από αριστερά στις γραμμές των σελίδων, για την ομαδοποίηση εκφράσεων ή εννοιών. Σε κάθε σελίδα, εξαιρουμένης της 1ης, φαίνεται ο αύξων αριθμός αρίθμησης της στο επάνω (ή στο κάτω) δεξιά μέρος της.

Με τις επικεφαλίδες οργανώνεται ορθά μία εργασία ώστε να είναι πιο εύκολα αναγνώσιμη αλλά και διορθώσιμη. Κάθε επικεφαλίδα στόχο έχει να τονίσει τη σημασία κάθε τμήματος. Διακρίνονται ως εξής:

Επικεφαλίδα Πρώτης Τάξης (Κύρια Επικεφαλίδα). Έχουν στοίχιση στο κέντρο και με κεφαλαίο κάθε πρώτο γράμμα των λέξεων από τις οποίες αποτελούνται. Δεν χρησιμοποιείται τελεία στο τέλος του τίτλου.

Επικεφαλίδα Δεύτερης Τάξης. Έχουν στοίχιση στο κέντρο και με κεφαλαίο κάθε πρώτο γράμμα των λέξεων από τις οποίες αποτελούνται. Δεν χρησιμοποιείται τελεία στο τέλος του τίτλου.

Επικεφαλίδα Τρίτης Τάξης. Έχουν στοίχιση στα αριστερά και με κεφαλαίο κάθε πρώτο γράμμα των λέξεων από τις οποίες αποτελούνται. Δεν χρησιμοποιείται τελεία στο τέλος του τίτλου.

Επικεφαλίδα Τέταρτης Τάξης. Έχουν στοίχιση στα αριστερά, με ή χωρίς εσοχή, εντός της παραγράφου και με κεφαλαίο κάθε πρώτο γράμμα των λέξεων από τις οποίες αποτελούνται. Στο τέλος της επικεφαλίδας αυτού του τύπου χρησιμοποιείται συνήθως τελεία.

Δεν είναι σκόπιμο να προχωρούμε σε περισσότερα των 3-4 επιπέδων υποδιαίρεσης. Μάλλον θα μπερδέψουμε τον αναγνώστη.

5.2 Ύφος, τεκμηρίωση και ανάπτυξη

Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του καλού γραπτού λόγου είναι η ροή και η ενότητά του. Μεταξύ άλλων: συνδέουμε τις σκέψεις μας, μεταβαίνουμε ομαλά από τη μία στην άλλη, συνθέτουμε αντί να σωρεύουμε, συσχετίζουμε αντί να παρατάσσουμε «όπως τύχει».

Μια γραπτή εργασία πρέπει να διέπεται από εσωτερική ενότητα: να έχει αρχή, μέση και τέλος και οι επιμέρους θέσεις, επισημάνσεις, διαπιστώσεις και επιχειρήματα να συνδέονται μεταξύ τους και να υπηρετούν τον βασικό στόχο του κειμένου. Δεν συμβάλλει, επομένως, στην ποιότητα ενός κειμένου η αποσπασματική απαρίθμηση απόψεων ή παρατηρήσεων που διαδέχονται η μία την άλλη, με τρόπο τυχαίο και χωρίς σύνδεση.

Σε ένα επιστημονικό κείμενο δεν έχουν θέση οι «μεγάλες κουβέντες», οι βαρύγδουπες φράσεις, η ηθικολογία και οι λυρικές εξάρσεις. Το μόνο πράγμα που χρειάζεται είναι η ανάπτυξη θέσεων και η επιχειρηματολογία, η οποία πρέπει να είναι πραγματική και όχι φαινομενική.

Πίσω από λέξεις όπως «συνεπώς» ή «επομένως» πρέπει να βρίσκεται ένα πραγματικό επιχείρημα!

Χρυσός κανόνας: Ποτέ δεν γράφουμε κάτι (που ενδεχομένως συναντήσαμε στη δευτερεύουσα βιβλιογραφία), αν δεν το έχουμε κατανοήσει! Μια «φτωχή» σε απόψεις εργασία είναι απείρως προτιμότερη από μια εργασία πλούσια σε αναφομοίωτο υλικό.

Η σωστή συγγραφή είναι πιο εύκολη, αν συντάσσουμε πολλές μικρές φράσεις. Αντίθετα, η ένταξη ολόκληρων προτάσεων μέσα σε άλλες προτάσεις δημιουργεί ενίοτε συντακτικά τερατουργήματα. Αν θέλουμε να παραθέσουμε ολόκληρες προτάσεις, το κάνουμε σε παρένθεση ή (καλύτερα!) σε υποσημείωση. Κανόνας (που φυσικά επιδέχεται εξαιρέσεις): Καμία πρόταση δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τις 4-5 γραμμές, οι παράγραφοι απαρτίζονται από 2-6 προτάσεις και έχουν έκταση 5-15 γραμμές.

Σε μία ακαδημαϊκή εργασία δεν είναι επιτρεπτό να γράφουμε σε πρώτο ενικό πρόσωπο. Χρησιμοποιούμε τρίτο πληθυντικό ή παθητική φωνή. Π.χ.: «Στην εργασία αυτή επιχειρήσαμε...» ή «Στην εργασία αυτή επιχειρείται...».

Θα πρέπει να αποφεύγουμε αδόκιμους όρους, όρους της καθαρεύουσας, ή δύσκολους γλωσσικούς τύπους. Το ύφος δεν θα πρέπει να είναι εξεζητημένο, η γραφή θα πρέπει να είναι σαφής, χωρίς υπερβολές και στόμφο, χωρίς φιλολογίζουσες εκφράσεις και κορώνες, χωρίς εκφράσεις που θυμίζουν έκθεση ιδεών, χωρίς ευχολόγια και προσωπικές απόψεις. Η ακαδημαϊκή εργασία δεν αποτελεί μέσο κατάθεσης προσωπικών ιδεών. Τα πάντα θα πρέπει να υποστηρίζονται από τη βιβλιογραφία.

Προσέχουμε στο μέγιστο βαθμό τα σημεία στίξης. Ιδιαίτερα στη βιβλιογραφία, όπου υπάρχει τυποποιημένος τρόπος γραφής, αλλά και στο κείμενο.

Στο τμήμα των Συμπερασμάτων, σε αυτό της Συζήτησης, αλλά και στην παράθεση νόμων ή υποθέσεων χρησιμοποιείται ο ενεστώτας. Στην αναφορά μας σε πειράματα χρησιμοποιείται ο αόριστος. Στο τμήμα της Εισαγωγής και της Μεθοδολογίας χρησιμοποιείται ο αόριστος και ο παρακείμενος χρόνος. Στο τμήμα της Περίληψης χρησιμοποιείται ο αντίστοιχος χρόνος με το τμήμα στο οποίο γίνεται αναφορά.

5.3 Επεξεργασία κειμένου

Προσπαθήστε να δώσετε απαντήσεις στα παρακάτω ερωτήματα:

- 1) Διατυπώστε σε μία πρόταση τον κεντρικό σκοπό και θέση (αν δεν διατυπώνονται ρητά στην εργασία). Υποστηρίζονται από το κείμενο της εργασίας σας; Μήπως πρέπει να μετασχηματισθούν;
- 2) Γράψτε τη βασική ιδέα κάθε κεφαλαίου. Σχετίζεται με τον κεντρικό σας σκοπό; Ανταποκρίνεται η διάταξη των κεφαλαίων σε μια λογική σειρά και δομή;
- 3) Δεν γράφετε για τον εαυτό σας, αλλά για τους άλλους! Ξαναδιαβάστε το κείμενό σας, υποθέτοντας ότι είστε κάποιος άλλος (ο διδάσκων, ένας φοιτητής, η φιλόλογος θεία σας, κ.λπ.). Θα καταλαβαίνατε όσα γράφετε, αν ήσασταν στη θέση τους; Λέτε πράγματι αυτά που νομίζετε ότι λέτε, ή ότι θα θέλατε να πείτε;
- 4) Διακρίνεται η εργασία από ενότητα και συνοχή; Η συνοχή δεν επιτυγχάνεται με την κατάχρηση λέξεων όπως «επομένως», «συνεπώς», «γι' αυτό» κ.λπ. Ελέγξτε αν αυτές οι συνεπαγωγές πράγματι ισχύουν, αν πίσω από κάθε «Α, συνεπώς και Β» υπάρχει ένα Α το οποίο οδηγεί στο Β!
- 5) Είναι ο λόγος σας επιστημονικός (και όχι συγκινητικός, αυτοβιογραφικός, ενθουσιώδης, κοινότοπος, ιδεολογικός, κ.λπ.);
- 6) Για τα κεφάλαια και τα υποκεφάλαια: Είναι οι τίτλοι τους συνοπτικοί; Μήπως αποτελούν φράσεις και όχι προτάσεις;

5.4 Διόρθωση κειμένου

Όσες φορές κι αν διαβάσει ο συγγραφέας ένα «τελειωμένο» κείμενο, πάντα θα ανακαλύψει λάθη. Ιδού μερικοί τρόποι αποφυγής τους:

1. Ξεκίνα με ένα διάλειμμα! Πάρε μια απόσταση (έστω λίγων λεπτών) από το κείμενό σου, πριν αρχίσεις να το διαβάζεις.
2. Διάβασέ το μεγαλοφώνως, θέτοντάς το υπό τον έλεγχο και της ακοής!
3. Διάβασέ το α-ρ-γ-ά!
4. Έχε επίγνωση των λαθών που συνήθως ΕΣΥ κάνεις! Μάθε να τα ανακαλύπτεις εύκολα και να τα διορθώνεις.

Προσοχή: Όταν ολοκληρώσουμε το κείμενο, το αφήνουμε για μία μέρα (ή τουλάχιστον για μερικές ώρες) και πριν το αποστείλουμε το ξαναδιαβάζουμε πολύ προσεκτικά – κατά προτίμηση μεγαλόφωνα. Θα εκπλαγείτε βλέποντας πόσα λάθη αποφεύγονται με αυτόν τον τρόπο!

Η τελική διόρθωση του κειμένου είναι αποτελεσματική όταν γίνεται σε τυπωμένη μορφή του και όχι επί της οθόνης του υπολογιστή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Ακαδημαϊκή Δεοντολογία και Αποφυγή Λογοκλοπής

6.1 Εισαγωγή

Πριν από την εμφάνιση φαινομένων λογοκλοπής υπάρχουν συχνά σκέψεις για μια γρήγορη και εύκολη ολοκλήρωση ενός συγγραφικού έργου στο πλαίσιο των σπουδών, οι οποίες, ήδη σε ένα πρώτο επίπεδο, διαστρεβλώνουν την αποστολή της ανάληψης μιας εργασίας και υποβαθμίζουν το περιεχόμενό της. Η χαμηλή ποιότητα και η μη εξέλιξη της γνώσης αντανακλά τόσο σε αυτούς που επιχειρούν κάτι τέτοιο, μια και απουσιάζει η δική τους συνεισφορά στην επιστήμη, όσο και στα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα και στα Τμήματα στα οποία εμφανίζονται τα φαινόμενα αυτά.

Στο αρχικό στάδιο συγγραφής μιας εργασίας υπάρχει συχνά σύγχυση ανάμεσα αφενός στην «αναζήτηση», στον «εντοπισμό» και την «ανάδειξη» των πηγών και αφετέρου στη γνώση που παράγεται, τελικά, μέσα από την κριτική επεξεργασία, την αξιολόγηση και τη συγκριτική μελέτη των πηγών αυτών. Με λίγα λόγια, η ανάπτυξη ενός θέματος με επιστημονικές προδιαγραφές προϋποθέτει μια προεργασία που έχει ως στόχο την κατανόηση του υλικού των πηγών που έχουν αναζητηθεί και εντοπισθεί και πρόκειται να χρησιμοποιηθούν.

Επιπλέον, με την ταχύτατη ανάπτυξη και διάδοση του διαδικτύου καθίσταται ευκολότερη και αμεσότερη η πρόσβαση σε ποικίλες πληροφορίες, οι οποίες χωρίς την κριτική επεξεργασία από τη μεριά των σπουδαστών δεν μπορούν να μεταφραστούν σε γνώσεις. Η αναζήτηση και ο εντοπισμός στοιχείων και πρόσφορου υλικού από πηγές σε ιστοσελίδες και ψηφιακές βιβλιοθήκες θα πρέπει να αξιοποιείται κριτικά με την ανάλυση και εκ νέου σύνθεση του περιεχομένου τους, με την κατάλληλη παραπομπή στο όνομα του συγγραφέα και στην πηγή της προέλευσής τους. Αυτό όμως δεν συμβαίνει πάντα και εμφανίζονται όλο και περισσότερο φαινόμενα λογοκλοπής και μεταποίησης κειμένων και έργων άλλων συγγραφέων.

Η λογοκλοπή μπορεί να είναι «άμεση», δηλαδή να είναι μια απλή αντιγραφή με την απουσία παραπομπών, ή «έμμεση», ως προϊόν σύνθεσης αποσπασματικά μεταφερομένων αυτούσιων εδαφίων σε νέα μορφή κειμένου, πάλι χωρίς παραπομπή. Μπορεί να έχει το χαρακτήρα «παραφράσης», η οποία στην ουσία είναι μια κλοπή απόψεων και επιστημονικών τοποθετήσεων και αποτελεί μια μορφή «παραλλαγής» ή «μεταποίησης» του πρωτοτύπου στην περίπτωση που δεν δίδεται παραπομπή. Μπορεί επίσης να είναι μια ελλιπής αναφορά και αναγνώριση της πηγής, στην περίπτωση που δίδεται μεν παραπομπή, αλλά μόνο για ένα μέρος του μεταφερόμενου κειμένου, ενώ το υπόλοιπο εξακολουθεί να είναι προϊόν λογοκλοπής.

Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι ορισμένες ενέργειες δεν αποτελούν μόνο αναγνωρίσιμες περιπτώσεις λογοκλοπής, όπως η αντιγραφή τμημάτων κειμένου από κάποια πηγή χωρίς αναφορά και χωρίς εισαγωγικά, αλλά και πράξεις εξαπάτησης, που παραβιάζουν βάνουσα τους κώδικες της ακαδημαϊκής ακεραιότητας. Τέτοιες περιπτώσεις είναι:

- 1) Η ανάθεση σε τρίτο πρόσωπο της εκπόνησης μέρους ή ολόκληρης μιας εργασίας και ειδικότερα η αγορά, η κλοπή ή ο δανεισμός μιας έτοιμης εργασίας.
- 2) Η αντιγραφή μιας εργασίας ή ενός άρθρου από το διαδίκτυο.
- 3) Η συνεργασία φοιτητών για τη συγγραφή μιας εργασίας χωρίς αυτό να δηλωθεί και χωρίς την έγκριση του διδάσκοντα.
- 4) Η εκπόνηση μέρους ή όλου μιας εργασίας για λογαριασμό τρίτου (με πληρωμή ή χωρίς πληρωμή).
- 5) Η αντιγραφή τμημάτων κειμένου από κάποια πηγή, χωρίς αναφορά και χωρίς εισαγωγικά.
- 6) Η χρήση μιας μοναδικής εργασίας σε δύο ή περισσότερα μαθήματα ή όταν μια εργασία ή εκτεταμένο μέρος της ενσωματώνεται στον κορμό της πτυχιακής ή διπλωματικής εργασίας, χωρίς μάλιστα να γίνεται κάποια σχετική αναφορά.
- 7) Η παρουσίαση της εργασίας τρίτου ως προϊόν προσωπικής εργασίας.

6.2 Τι είναι λογοκλοπή

Λογοκλοπή είναι οποιαδήποτε, εκούσια ή ακούσια, αναφορά στο έργο, τα λόγια, ή τις πρωτότυπες ιδέες ενός άλλου, χωρίς να γίνεται σαφής παραπομπή στην πηγή. Ειδικότερα, «η λογοκλοπή αναφέρεται ως η ιδιοποίηση ξένης πνευματικής δημιουργίας με ανήθικο, παράνομο τρόπο¹.» Η λέξη λογοκλοπή (plagiarism) προέρχεται από την Λατινική λέξη *plagiarius*, που σημαίνει «απαγωγέας». Όταν κάποιος προβαίνει σε λογοκλοπή κλέβει κάποιον, όχι μόνο τις ιδέες του. Τόσο η λογοκλοπή, όσο και η μεταποίηση κειμένων όχι μόνο δεν προάγουν, αλλά επιπλέον αντιμάχονται τη γνώση. Η λογοκλοπή:

- Αποτελεί ένα σοβαρό πρόβλημα για την ακαδημαϊκή κοινότητα.
- Αφορά τόσο τους διδάσκοντες όσο και τους διδασκόμενους.
- Είναι ανέντιμη ως πράξη και πολύ σημαντική ως κατηγορία.
- Θα πρέπει διδάσκοντες και διδασκόμενοι να συνεργασθούν στενά ώστε να γίνουν κατανοητοί από τους φοιτητές οι λόγοι αποφυγής της.

Η έκταση της λογοκλοπής μπορεί να ποικίλλει από μια μεμονωμένη φράση, πρόταση ή εδάφιο μέχρι και ολόκληρη εργασία, η οποία είναι διαθέσιμη στο διαδίκτυο ή προέρχεται από άλλη πηγή, δημοσιευμένη ή μη. Ενδεικτικά, ως λογοκλοπή θεωρούνται οι παρακάτω περιπτώσεις:

- Η αντιγραφή, παράφραση, μεταφορά ή περίληψη χωρίς χρήση εισαγωγικών από οποιαδήποτε πηγή έντυπη ή ηλεκτρονική χωρίς την σχετική αναφορά και παράθεση της πηγής.
- Η μετάφραση και οικειοποίηση κάθε ξενόγλωσσου κειμένου, χωρίς παράθεση της πηγής.
- Η οποιαδήποτε χρήση διαγραμμάτων, πινάκων, εικόνων, φωτογραφιών, κλπ. από το διαδίκτυο ή και από άλλες πηγές και με όποιους τρόπους, χωρίς παράθεση των πηγών προέλευσής τους.

¹ Από το online ηλεκτρονικό λεξικό του Ι. Τριανταφυλλίδη στην σελίδα: <http://www.komvos.edu.gr/dictionaries/dictonline/DictOnLineTri.htm>

- Η χρήση ενός ακαδημαϊκού κειμένου, που έκανε άλλος και υπεβλήθη από ένα φοιτητή, όπως π.χ. η αγορά μιας έτοιμης εργασίας.
- Η με οποιοδήποτε τρόπο οικειοποίηση ενός κειμένου κάποιου άλλου, είτε με την έγκρισή του είτε χωρίς αυτή.
- Σημειώστε πως δεν έχει καμία σημασία εάν η μη αναγνώριση της πηγής είναι *εκούσια*. Κάθε έλλειψη αναγνώρισης, ακόμα και ακούσια, θεωρείται λογοκλοπή.

6.3 Τύποι λογοκλοπής

Υπάρχουν δυο τύποι λογοκλοπής:

- η λογοκλοπή ολόκληρης πηγής και
- η μερική αντιγραφή.

Η λογοκλοπή ολόκληρης πηγής αναφέρεται στον ισχυρισμό πως το σύνολο της εργασίας σας είναι αποτέλεσμα δουλειάς κάποιου τρίτου. Το συνηθέστερο παράδειγμα είναι όταν ένας φοιτητής «βάζει» το όνομα του σε μια εργασία που την έχει γράψει κάποιος άλλος. Η λογοκλοπή ολόκληρης πηγής περιλαμβάνει ακόμα τον ισχυρισμό πως είσατε ο δημιουργός πληροφοριών όπως μια θεωρητική προσέγγιση, μια ερευνητική μεθοδολογία, ένα σχεδιάγραμμα ή ένα επιστημονικό θεώρημα. Παραδείγματα λογοκλοπής ολόκληρης πηγής περιλαμβάνουν την υποβολή:

- εργασίας ενός φίλου,
- εργασίας που έχετε αγοράσει από τρίτους και έχει προετοιμαστεί από αυτούς,
- εργασίας άρθρου που έχει δημοσιευτεί σε άλλη πηγή, όπως σε ένα επιστημονικό περιοδικό (journal) ή στο Διαδίκτυο.

Η μερική αντιγραφή λαμβάνει χώρα όταν οι ακριβείς λέξεις ή το ακριβές περιεχόμενο μιας πηγής εισάγονται ως μέρος της εργασίας σας *χωρίς να προχωράτε σε κατάλληλη αναγνώριση* (αναφορά ή παραπομπή) *αυτής της πηγής*. Παραδείγματα περιλαμβάνουν:

- αντιγραφή και επικόλληση (cut and paste) από μια ηλεκτρονική πηγή,
- αντιγραφή από μια έντυπη πηγή,
- αυτολεξεί επανάληψη μιας συζήτησης, του περιεχομένου μιας συνέντευξης, κ.λπ.
- εισαγωγή μιας φωτογραφίας, ενός βίντεο, ή άλλου είδους πολυμέσων.

6.4 Εκούσια και ακούσια λογοκλοπή

Υπάρχει μια σημαντική διαφορά μεταξύ της εκούσιας προσπάθειας εξαπάτησης μέσω της λογοκλοπής και της ακούσιας λογοκλοπής. Επειδή η συγγραφή μιας εργασίας μπορεί να είναι μια πράξη συνεργασίας, οι φοιτητές που δεν έχουν προγενέστερη σχετική εμπειρία μπορεί να έχουν σύγχυση σχετικά με την διαφορά μεταξύ συνεργασίας και λογοκλοπής. Οι ίδιοι φοιτητές λόγω της απειρίας τους μπορεί να υποβάλλουν εργασίες με αντιγραμμένα μέρη, χωρίς να έχουν την πρόθεση να εξαπατήσουν. Δυο σημαντικοί κανόνες πρέπει να ακολουθούνται προκειμένου να αποφευχθεί η ακούσια λογοκλοπή:

1. Κάθε μορφή βοήθειας που δέχεστε από κάποιον άλλο, ή μια ιδέα ή ένα σχέδιο ενός τρίτου, πρέπει να αναγνωρίζεται μέσα στην εργασία σας.
2. Εάν έχετε απορίες ή αμφιβολίες σχετικά με το ποιες πληροφορίες χρειάζεται να αναγνωρίζετε και ποιες όχι, να απευθύνεστε στο υπεύθυνο Μέλος Συνεργαζόμενου Εκπαιδευτικού Προσωπικού (ΣΕΠ) του τμήματος σας.

6.5 Παράφραση

Πολλοί είναι εκείνοι που πιστεύουν πως εκφράζοντας ένα κείμενο ή μια ιδέα με «δικές τους λέξεις» αποφεύγουν το ζήτημα της λογοκλοπής. Υπάρχει ένας επίσημος όρος που αναφέρεται στην έκφραση ιδεών τρίτων με «δικές σας λέξεις» – ονομάζεται «παράφραση». Σχυνά ο σκοπός της παράφρασης είναι να απλοποιήσει ή να παρουσιάσει μια σύνοψη των ιδεών ενός συγγραφέα, καθιστώντας τις ιδέες αυτές περισσότερο κατανοητές. Μπορεί ακόμα να χρησιμοποιήσετε την παράφραση για να δώσετε έμφαση σε μια συγκεκριμένη ιδέα ή ακολουθία σκέψης

από το γνήσιο κείμενο ενός συγγραφέα. Η παράφραση είναι αποδεκτή αλλά είναι σημαντικό να αναγνωρίζεται η αρχική πηγή από την οποία προέρχονται οι ιδέες/πληροφορίες που παραφράζετε, ακόμα και στην περίπτωση που έχουν εκφραστεί σημαντικά διαφοροποιημένες.

Είναι σημαντικό να είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί όταν παραφράζετε μέρη ενός κειμένου. Η απλή παράφραση, όπου αντικαθίστανται μερικές λέξεις με άλλες συνώνυμες ή αλλάζει η σειρά της πρότασης, ουσιαστικά είναι συναφής με την άμεση αντιγραφή των λέξεων του συγγραφέα. Μια τέτοια προσπάθεια δεν είναι αρκετή ώστε να θεωρηθεί γνήσια παράφραση της ιδέας και θεωρείται μορφή λογοκλοπής. Η απλή παράφραση υποδηλώνει πως ο φοιτητής δεν έχει αναπτύξει εις βάθος κατανόηση του θέματος.

6.6 Πρακτικοί κανόνες αποφυγής της λογοκλοπής

Μερικοί σημαντικοί και πρακτικοί κανόνες εργασίας προς τους φοιτητές και τις φοιτήτριες ως προς την αποφυγή της λογοκλοπής είναι οι εξής:

- Όταν χρησιμοποιείτε αυτούσιο το κείμενο από κάποια άλλη εργασία να το ενσωματώνετε σε εισαγωγικά (ή να χρησιμοποιείτε πλάγια γραμματοσειρά) και να προσθέτετε την παραπομπή. Γενικά να αποφεύγετε να χρησιμοποιείτε αυτούσια κείμενα εκτός εάν είναι ορισμοί ή συγκροτούν πολύ σημαντικά επιχειρήματα.
- Όταν αναφέρεστε σε εργασίες άλλων να χρησιμοποιείτε εκφράσεις, οι οποίες να φανερώνουν ότι αναφέρεστε σε κείμενα άλλων και οπωσδήποτε να χρησιμοποιείτε εισαγωγικά, όπως στα ακόλουθα παραδείγματα:
 - Ο Smith καταλήγει: «...»
 - Οι Brown και Johnson συμπεραίνουν ότι: «...»
 - Μεταφέροντας τα αποτελέσματα του Smith μπορούμε να πούμε ότι: «...»
- Έστω και αν χρησιμοποιείτε εισαγωγικά, όταν αναφέρεστε σε εργασίες άλλων, τα ξένα κείμενα που χρησιμοποιείτε δεν μπορεί να έχουν μεγάλο μήκος, αλλά δυο τρεις το πολύ γραμμές.

- Να ερμηνεύετε τα κείμενα που διαβάζετε και να παρουσιάζετε την ερμηνεία σας στην εργασία, με χρήση βέβαια παραπομπής και να αποφεύγετε κατά το δυνατόν τις συνεχείς μεταφορές αυτούσιων αποσπασμάτων άλλων κειμένων.
- Να επιχειρείτε να διαλύσετε μια πιθανή σύγχυση και να κάνετε ξεκάθαρο ποιο είναι το απόσπασμα που μεταφέρετε από την πηγή και ποια η δική σας ερμηνεία, προφανώς με καλή και σωστή χρήση της γλώσσας και παραπομπή.
- Να μην υποκύπτετε στον πειρασμό μιας εύκολης ιδεο-κλοπής και να παρουσιάζετε πρωτότυπες ιδέες άλλων ως δικές σας. Να κάνετε ξεκάθαρο ποιος έχει την ιδέα. Ακόμα και εάν την περιγράφετε με δικά σας λόγια, είναι απαραίτητη η παραπομπή.
- Να μην μεταφράζετε. Πολλοί φοιτητές μεταφράζουν για να μελετήσουν στα Ελληνικά και εν τέλει μεταφέρουν την μετάφραση στη διπλωματική και χωρίς παραπομπή, επιχειρώντας να δώσουν την εντύπωση ότι οι απόψεις είναι δικές τους. Είναι μεγάλο λάθος και επίσης εντοπίζεται και επαληθεύεται εύκολα.
- Γενικότερα, να στέκεστε εξεταστικά – κριτικά απέναντι σε ό,τι διαβάζετε. Η κριτική αντιμετώπιση σίγουρα απαιτεί κάποια ωριμότητα και αποκτάται με την υπομονή και το χρόνο που θα πρέπει να διαθέτετε κατά την ενασχόλησή σας με μια πτυχιακή ή διπλωματική εργασία.

Για να αντιμετωπίσει κάποιος κριτικά το θέμα του οφείλει τουλάχιστον να:

- έχει προσδιορίσει έναν - έστω ασαφή – στόχο, ώστε να αντιμετωπίζει στην πορεία τα παραδείγματα, τις έννοιες και συνολικά το περιεχόμενο της εργασίας υπό το πρίσμα αυτού του στόχου,
- να εξετάζει την αξιοπιστία κάθε αναφοράς συγκρίνοντάς την με άλλες έτσι ώστε να εντοπίσει και να επεξεργασθεί τις πιο σημαντικές και να τις αποδώσει στο κείμενο της εργασίας του.

6.7 Συνέπειες σε περίπτωση εντοπισμού λογοκλοπής

Ανάλογα με την σοβαρότητα και το εύρος της λογοκλοπής μπορεί να συμβεί ένα ή περισσότερα από τα παρακάτω:

- Προφορική ή / και γραπτή επίπληξη.
- Εκπόνηση της εργασίας εκ νέου.
- Μηδενισμός της εργασίας.
- Μηδενισμός και αποτυχία στο μάθημα.
- Καταγγελία του γεγονότος στις αρχές του ΕΑΠ.

Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ) είναι αφοσιωμένο στα ιδεώδη την πνευματικής τιμότητας και σέβεται την πνευματική ιδιοκτησία. Όλα τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας του ΕΑΠ αναμένεται να διεξάγουν την ακαδημαϊκή τους εργασία με τιμότητα. Όλες οι γραπτές εργασίες που εκπονούνται από τους φοιτητές στο ΕΑΠ συνοδεύονται απαραίτητα από το «Έντυπο Υποβολής» το οποίο περιλαμβάνει την «Υπεύθυνη Δήλωση» του/της φοιτητή/τριας όπου υπογράφει ότι: *«Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τη συγκεκριμένη Θεματική Ενότητα»*. Η υπογραφή των φοιτητών σε αυτήν την Δήλωση επιβεβαιώνει ότι η εργασία είναι:

- προϊόν δικής τους προσωπικής πνευματικής δουλειάς και
- δεν περιλαμβάνει υλικό από πηγές οι οποίες δεν αναφέρονται στην εργασία είτε σε υποσημείωση ή/και στην βιβλιογραφία.

Η αναληθής υπογραφή της Δήλωσης θεωρείται πολύ σημαντική παράβαση και οι φοιτητές ή οι φοιτήτριες που θα κριθούν ένοχοι θα αντιμετωπίσουν αυστηρές κυρώσεις. Το πανεπιστήμιο μπορεί να αρνηθεί την χορήγηση του πτυχίου εάν ο φοιτητής ή η φοιτήτρια αποδειχθεί ότι έκανε ψευδή δήλωση με πρόθεση να

εξαπατήσει. Είναι λοιπόν ζωτικής σημασίας να κατανοείτε με απόλυτη σιγουριά την δέσμευση που κάνετε υπογράφοντας αυτό το έγγραφο. Κάθε είδους παραβίαση αυτής της δήλωσης σας εκθέτει στην κατηγορία της λογοκλοπής.

6.8 Τι είναι και γιατί χρειάζονται οι παραπομπές

Αποτελεί υποχρέωση των φοιτητών/φοιτητριών, κατά τη συγγραφή μιας εργασίας ή της διατριβής τους, να ξεχωρίζουν σαφώς ποιο μέρος της εργασίας είναι δικό τους και ποιο μέρος έχει υιοθετηθεί, καθώς επίσης να παρέχουν πλήρεις και συστηματικές παραπομπές για κάθε είδους «δάνειο» που έχουν χρησιμοποιήσει κατά την εκπόνηση της εργασίας τους. Παραπομπές δεν χρειάζονται μόνο για τη χρήση φράσεων ή αποσπασμάτων κειμένου, αλλά επίσης για τη χρήση γραφημάτων, χαρτών, σκαριφημάτων, διαγραμμάτων, πινάκων, ερωτηματολογίων, ταινιών, βίντεο, εικόνων, φωτογραφιών, μουσικής ή οποιουδήποτε άλλου οπτικοακουστικού υλικού. Εξάλλου, η δημοσίευση τέτοιων στοιχείων ή υλικών χωρίς αναφορά στην πηγή, αλλά και χωρίς τη συγκατάθεση του δημιουργού παραβιάζει το νόμο για τα πνευματικά δικαιώματα.

Όταν σε μια εργασία υπάρχουν παραθέματα λέξη-προς-λέξη ή πιστή αναπαραγωγή κάποιου υλικού δεν αρκεί να γίνεται μια γενική αναφορά στην πηγή. Μια τέτοια παράλειψη αποτελεί μορφή «κρυμμένου» παραθέματος και άρα μορφή λογοκλοπής. Συνεπώς, όταν χρησιμοποιούνται αυτούσια στοιχεία, αποσπάσματα, φράσεις ή ακόμα και ξεχωριστές λέξεις από κάποια έντυπη ή ηλεκτρονική πηγή πρέπει να τοποθετούνται σε διπλά εισαγωγικά («...») και να σημειώνεται η σελίδα από την οποία προέρχονται. Εάν δε το παράθεμα ξεπερνά τις τρεις- τέσσερις γραμμές θα πρέπει να εμφανίζεται, όχι μόνο σε εισαγωγικά, αλλά, σε ξεχωριστή παράγραφο και με μεγαλύτερο περιθώριο αριστερά και δεξιά από το κυρίως κείμενο.

Όταν γίνεται αναφορά σε «δευτερεύουσες πηγές», δηλαδή στοιχεία ή παραθέματα ενός συγγραφέα που αναφέρονται σε κάποιον άλλον, όποια μορφή και αν έχει αυτή η αναφορά, θα πρέπει, αφού γίνει έλεγχος της ορθότητας της αναφοράς (εφόσον αυτό είναι εφικτό), να γίνεται σαφές ότι το παράθεμα

προέρχεται όχι από το αρχικό βιβλίο, άρθρο κ.λπ., αλλά από άλλη πηγή. Σε αυτήν την περίπτωση, ο/η φοιτητής/φοιτήτρια πρέπει να παραπέμψει τόσο στην πηγή του αρχικού αποσπάσματος, υλικού κ.λπ. όσο και στην πηγή στη οποία έχει χρησιμοποιηθεί στη συνέχεια. Γενικά, οι φοιτητές/φοιτήτριες δεν πρέπει να κάνουν «κατάχρηση» της αναφοράς σε δευτερεύουσες πηγές και να καταφεύγουν σε αυτές μόνο όταν δεν είναι δυνατή η πρόσβαση στην αρχική βιβλιογραφική αναφορά (δηλαδή στο αρχικό βιβλίο, άρθρο, κ.λπ.). Να σημειωθεί ότι η χρήση εικονικών παραπομπών αποτελεί μια από τις πιο ένοχες παρατυπίες κατά τη συγγραφή εργασιών και στην ουσία πρόκειται για εξαπάτηση των υπευθύνων καθηγητών για την αξιολόγηση των εργασιών αυτών.

6.9 Μερικά παραδείγματα βιβλιογραφικών αναφορών

Σε κάθε παραπομπή είναι απαραίτητο να γίνεται πλήρης βιβλιογραφική αναφορά με την έκδοση, το τόπο και το χρόνο έκδοσης κ.λπ. Παράδειγμα:

Βιβλία: Sassen, S. 2003, *Χωρίς έλεγχο; Η εθνική κυριαρχία, η μετανάστευση και η ιδιότητα του πολίτη την εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κείμενο σε Συλλογικό Τόμο: Bhabha, Homi K., «Culture's In-Between», στο St. Hall, P. du Gay (επιμ.), 2003, *Questions of cultural identity*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage, σελ. 53-60.

Άρθρα: Brubaker R. και F. Cooper, 2009, "Network Theories Revisited". *Journal of Social Theory*, 29, σελ. 1-47.

Πηγές από το διαδίκτυο: Παρατίθεται η ιστοσελίδα (link: www....) και η μέρα της τελευταίας σας πρόσβασης σε αυτή.

Π.χ. «UNHCR Position on important aspects of Refugee Protection in Greece», February 2006: <http://www.unhcr.gr/protect.htm> (τελευταία πρόσβαση 5/12/2009).

6.10 Ορθή χρήση διαδικτυακών πηγών

Στο διαδίκτυο μπορούν να αναρτηθούν οποιαδήποτε κείμενα. Η χρήση τους απαιτεί αξιολόγηση ως προς την αξία τους ως πηγές **δευτερογενείς** ή **πρωτογενείς**. Μια πρώτη ερώτηση που θα πρέπει να σκέφτεστε είναι: Από ποιά πηγή προέρχεται ένα κείμενο; Π.χ., μπορεί να είναι από:

- Ατομικά bloggs.
- Ερευνητικούς φορείς [π.χ. ερευνητικά ιδρύματα συχνά δημοσιεύουν τα αποτελέσματα ερευνών τους, όπως για παράδειγμα, το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών: Τίτλος έργου: Ποιότητα της Δημοκρατίας (Δημιουργία Κόμβου Δευτερογενούς Επεξεργασίας και Ανάλυσης Κοινωνικών Δεδομένων και Δεικτών), Επιστημονικοί υπεύθυνοι: Τ. Καφετζής και Ι. Τσίγκανου, Εκδόσεις ΕΚΚΕ, 2005].
- Επίσημους θεσμικούς φορείς, όπως, π.χ. ιστοσελίδες κρατικών φορέων, υπουργείων, της αστυνομίας, κομμάτων, συλλόγων, διεθνών/υπερεθνικών οργανισμών π.χ. ΟΗΕ, ΕΕ, ΜΚΟ, κ.λ.π.

Στην συνέχεια πρέπει να δημιουργείτε κατηγορίες πηγών/πληροφοριών μετά από αξιολόγηση της πηγής: δευτερογενής ή πρωτογενής πηγή;

Διαδίκτυο ως Βιβλιοθήκη (Δευτερογενείς πηγές: βιβλία/άρθρα online):

- Βιβλία (scanned)
- Άρθρα από περιοδικά (online). Συχνά υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση σε περιοδικά ερευνητικών ιδρυμάτων.

Διαδίκτυο ως αρχειακός τόπος (Πρωτογενείς πηγές):

- Φορείς που έχουν πάρει θέση σχετικά με το θέμα που πραγματευόμαστε (σύλλογοι/οργανώσεις/οργανισμοί κ.λπ.)
- Αναφέρουμε στις εργασίες μας οποιαδήποτε ιστοσελίδα χρησιμοποιούμε από το διαδίκτυο.

Κάθε κείμενο ηλεκτρονικά δημοσιευμένο έχει την αξία της πηγής (είτε πρωτογενούς είτε δευτερογενούς) και θα πρέπει να παρατίθεται **πάντα** σε

εισαγωγικά και να γίνεται παραπομπή στην ηλεκτρονική διεύθυνση με την οποία έχει δημοσιευτεί.

Επισημαίνεται ότι δεν αρκεί η απλή και γενική παραπομπή της ηλεκτρονικής διεύθυνσης, αλλά η αναφορά στο συγκεκριμένο θεματολόγιο που υπάρχει μέσα σε αυτήν και το οποίο συνδέεται ως προς το περιεχόμενο και τη λογική του συνάφεια με τα στοιχεία που παραθέτουμε ή την επιχειρηματολογία που αναπτύσσουμε στο συγκεκριμένο σημείο του κειμένου μας και στο οποίο θεωρούμε σκόπιμη την παραπομπή προς ενίσχυση της θέσης μας ή προς παράθεση νέων συμπληρωματικών στοιχείων.

Επίσης, θα πρέπει να αναφέρεται πάντα η ημερομηνία της τελευταίας πρόσβασης που είχαμε στην ιστοσελίδα.

Παράδειγμα: Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ορίζει ως κύριο έργο της την «προστασία περίπου 20 εκατομμυρίων ξεριζωμένων ανθρώπων».

Η παράλειψη της αναφοράς στην πηγή (όπως αναφέρεται πιο πάνω) θεωρείται λογοκλοπή. Για περισσότερες λεπτομέρειες δείτε το επόμενο κεφάλαιο που περιγράφει αναλυτικά το Harvard Referencing System.

6.11 Οφέλη από την τήρηση της ακαδημαϊκής δεοντολογίας στη συγγραφή

Η συμμόρφωση στην ακαδημαϊκή δεοντολογία κατά την συγγραφή της πτυχιακών ή διπλωματικών εργασιών έχει τις εξής θετικές επιπτώσεις:

- Δείχνει ένα υψηλό επίπεδο προσεγμένης δουλειάς, το οποίο είναι ένα από τα γενικά κριτήρια αξιολόγησης κάθε διπλωματικής εργασίας.
- Βοηθάει τους αξιολογητές της εργασίας να καταλάβουν καλύτερα την επίδραση/συμβολή και τους περιορισμούς της. Ασάφειες ως προς τα παραπάνω δημιουργούν ερωτήσεις και σχόλια. Η σαφήνεια ως προς τα παραπάνω δείχνει επίγνωση των ορίων στα οποία φτάνει η εργασία από τον ίδιο τον φοιτητή - επίσης ένα σημαντικό γενικό κριτήριο αξιολόγησης.

- Εφόσον γίνονται παραπομπές σε πρόσφατη και σημαντική δουλειά και εργασίες, ενισχύεται η αξιοπιστία της εργασίας και αποκαλύπτεται υψηλό επίπεδο γνώσης για το πεδίο στο οποίο εντάσσεται η εργασία – και αυτό είναι σημαντικό γενικό κριτήριο αξιολόγησης κάθε πτυχιακής ή διπλωματικής εργασίας.
- Είναι ένα μέσο καλλιέργειας της κριτικής αντιμετώπισης στην έρευνα και τη μελέτη.

6.12 Συμπέρασμα

Παρότι η λογοκλοπή αποτελεί ένα σοβαρό ακαδημαϊκό παράπτωμα, αν είσαι ξεκάθαρος, προσεκτικός και ειλικρινής δεν πρόκειται να υπάρξει κανένα πρόβλημα. Μην αφήνεις τον φόβο της λογοκλοπής να σε εμποδίζει από το να χρησιμοποιείς όλες τις συναρπαστικές γνώσεις που βρίσκονται στα γραπτά άλλων. Η μάθηση μιας κανονικής και υπεύθυνης χρήσης της δουλειάς άλλων στην ανάπτυξη της δικής σου κατανόησης σε ένα τομέα βρίσκεται στο επίκεντρο της ακαδημαϊκής ζωής. Η μελέτη λόγιων κειμένων θα πρέπει επίσης να σου δώσει χρήσιμα παραδείγματα και μοντέλα σωστής εφαρμογής. Θα πρέπει να ψάχνεις ενεργά για τρόπους με τους οποίους αυτά τα μοντέλα θα σε βοηθήσουν να βελτιώσεις το δικό σου γράψιμο.

Και μια τελική συμβουλή: **Αν έχεις κάποια αμφιβολία, ΡΩΤΑ!**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Αναφορές, Παραπομπές – το Σύστημα Harvard

7.1 Πότε χρειάζεται η παραπομπή

Στον ακαδημαϊκό χώρο αλλά και σε κάθε άλλον, πρέπει να θεωρείται αυτονόητη η τεκμηρίωση κάθε εργασίας με παραπομπές σε βιβλιογραφικές πηγές. Η συγγραφή με ιδέες και ευρήματα άλλων χωρίς παραπομπή στους δημιουργούς τους αποτελεί σοβαρό αδίκημα (λογοκλοπή). Θα πρέπει να αποφεύγουμε λοιπόν, να παρουσιάζουμε τις ιδέες άλλων, ως να ήταν δικές μας, να αντιγράψουμε μέρη, φράσεις ή τμήματα από εργασίες άλλων δημιουργών χωρίς να το επισημαίνουμε, να μεταφέρουμε πληροφορίες άμεσα από το Internet ή από διδακτικό υλικό τρίτων χωρίς κριτική και κυρίως, χωρίς αναφορά στην πηγή τους.

Αν χρησιμοποιήσουμε αυτολεξεί μια ξένη φράση, θα πρέπει να την γράψουμε σε εισαγωγικά και θα πρέπει να προηγείται ή να ακολουθεί η παραπομπή στην πηγή της. Αυτό το κείμενο τότε, μπορεί να έχει έκταση έως 10 γραμμές και δεν πρέπει να το επαναλάβουμε περισσότερες από μία έως δύο φορές στην εργασία. Στην περίπτωση που αντιγραφεί μέρος και όχι ολόκληρη φράση, στο τμήμα αυτό τότε θα πρέπει να προηγούνται ή να έπονται τρεις τελείες (...), ανάλογα με τον τρόπο τεμαχισμού του.

Αναλυτικότερα, μια παραπομπή (reference) χρειάζεται όταν:

- **Παραθέτουμε επακριβώς λόγια κάποιου άλλου ατόμου** (λέξη προς λέξη). Δεν έχει σημασία εάν αυτό είναι φράση, πρόταση ή παράγραφος. Είναι απαραίτητο να υπάρχει παραπομπή της πηγής.
- **Παραφράζουμε ή συνοψίζουμε**. Πρέπει πάντα να παραπέμπουμε σε ιδέες ή στοιχεία που αντλούμε από άλλους συγγραφείς ακόμη και εάν τις έχουμε αλλάξει ή τροποποιήσει (ως προς τη διατύπωση ή/και το περιεχόμενό τους).
- **Χρησιμοποιούμε στατιστικά στοιχεία**.

- **Χρησιμοποιούμε διαγράμματα, πίνακες, ή παραρτήματα.** Παραπέμπουμε πάντα στην πηγή των στοιχείων αυτών εκτός και εάν αυτά προκύπτουν εξ' ολοκλήρου από τη δική μας έρευνα.
- **Χρησιμοποιούμε αμφιλεγόμενα στοιχεία, απόψεις, γεγονότα ή στοιχεία που αμφισβητούνται.** Εντούτοις, δεν χρειάζεται να παραπέμπουμε σε πληροφορίες γενικής φύσης ή γεγονότα που είναι κοινή γνώση. Για παράδειγμα, η περίοδος διάρκειας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου δεν χρειάζεται παραπομπή.

Τα παραπάνω ισχύουν τόσο για βιβλία, άρθρα και ηλεκτρονικές πηγές. Να τονίσουμε ότι οι παραπομπές είναι διαφορετικές από τις υποσημειώσεις. Οι υποσημειώσεις πρέπει να έχουν επεξηγηματικό χαρακτήρα και σκοπός τους είναι να εξηγήσουν εκτενέστερα κάτι που λέγεται μέσα στο κείμενο με τρόπο παρενθετικό και αποφορτίζοντας το κυρίως κείμενο από την πληροφορία αυτή. Οι υποσημειώσεις αυτές δεν είναι καλό να είναι μακροσκελείς (όχι πάνω από 10 σειρές) και γράφονται πάντα σε μικρότερο μέγεθος γραμμάτων, από ότι τα γράμματα του κυρίως κειμένου [είτε στο τέλος της κάθε σελίδας (footnotes), είτε στο τέλος όλου του κειμένου (endnotes)].

Υπάρχουν διαφορετικές μέθοδοι παραπομπών. Οι κυριότερες εξ' αυτών είναι η μέθοδος Harvard, η μέθοδος Oxford, και η μέθοδος APA. Η μέθοδος Harvard, που παρουσιάζεται αναλυτικά και με παραδείγματα παρακάτω, είναι αυτή που χρησιμοποιείται εκτενώς στις κοινωνικές επιστήμες.

7.2 Πως κάνουμε παραπομπές στο κείμενο με βάση το Σύστημα

Harvard

Στο σύστημα αυτό, όταν χρησιμοποιούμε μέσα στο κείμενό μας ιδέες κάποιου άλλου συγγραφέα αναγνωρίζουμε **αμέσως** την πηγή εντός παρενθέσεως, δηλ. μέσα στο κείμενο. Παραθέτουμε πάντα **μόνο** το επίθετο του συγγραφέα και την ημερομηνία έκδοσης (δεν βάζουμε ούτε το μικρό του όνομα, ούτε το αρχικό γράμμα του μικρού ονόματος του). Όταν η πληροφορία την οποία παραθέτουμε βρίσκεται

σε συγκεκριμένη σελίδα του βιβλίου, τότε παραθέτουμε και τον αριθμό της σελίδας.

Παράδειγμα 1: Ένας Συγγραφέας

Έστω ότι διαβάζουμε το βιβλίο του *Tim Jordan* με τίτλο *Cyberpower*. Συγκεκριμένα στη σελίδα 89 διαβάζουμε την άποψή του για τις ανισότητες στην πρόσβαση στο Διαδίκτυο. Για να κάνουμε παραπομπή γράφουμε:

- Ο Jordan (1993, σ. 89) εκτιμά ότι οι ανισότητες πρόσβασης είναι διπλής κατεύθυνσης.
- Ο Jordan (1993) ασχολείται με τις ανισότητες στην πρόσβαση στο βιβλίο του *Cyberpower*.
- Οι ανισότητες πρόσβασης είναι διπλής κατεύθυνσης (Jordan 1993, σ. 89), και για αυτό.....

Παράδειγμα 2: Περισσότεροι του ενός συγγραφέα

Υποθέστε ότι το παραπάνω βιβλίο το είχε γράψει ο *Tim Jordan* σε συνεργασία με άλλον ένα συγγραφέα τον *Richard Harris*. Τότε για σωστή παραπομπή γράφουμε:

- Οι Jordan και Harris (1993, σ. 89) εκτιμούν ότι οι ανισότητες πρόσβασης είναι διπλής κατεύθυνσης.
- Οι Jordan και Harris (1993) ασχολούνται με τις ανισότητες στην πρόσβαση στο βιβλίο τους *Cyberpower*.
- Οι ανισότητες πρόσβασης είναι διπλής κατεύθυνσης (Jordan και Harris, 1993, σ. 89), και για αυτό.....

Παράδειγμα 3: Περισσότεροι των τριών συγγραφέων

Όταν είναι περισσότεροι των τριών συγγραφέων χρησιμοποιούμε μόνο το όνομα του πρώτου συγγραφέα και εν συνεχεία τη διατύπωση 'et al.' που προέρχεται από την λατινική συντομογραφία για το *et alius* (σημαίνει και άλλοι). Για παράδειγμα ένα έργο των *Carter, Moreno, Kemp* και *Reed*, θα γραφτεί:

Carter et al. (2000)

Προσέξτε ότι το *et al.* είναι σε πλάγια γραφή (είθισται να χρησιμοποιούμε πλάγια γραφή για λατινικούς όρους).

Προσοχή: Παρόλο που στο κείμενο γράφουμε το *et al.* (για το βασικό λόγο να μην κουράζουμε τον αναγνώστη), στη βιβλιογραφία θα παραθέσουμε αναλυτικά τα ονόματα όλων των συγγραφέων.

Παράδειγμα 4: Όταν δύο (ή και περισσότερες) πηγές έχουν το ίδιο συμπέρασμα

Υπάρχει περίπτωση ένα συμπέρασμα να είναι σύμφωνο με δύο ή και περισσότερα άρθρα ή βιβλία. Τότε, στην παρένθεση της παραπομπής γράφουμε και τις δύο (ή περισσότερες) πηγές, πάλι παραθέτοντας το όνομα του συγγραφέα και μετά την χρονολογία, χωρίζοντας τις δύο πηγές με το σύμβολο (;) ως εξής:

Υπάρχει στενή σχέση μεταξύ ηλικίας και κατανόησης χρονικών εννοιών από το παιδί (Jordan, 1993; Loader, 2000).

Παράδειγμα 5: Παραπομπή σε βιβλίο εκδότη

Στην κατηγορία αυτή είναι τα βιβλία όπου κάποιος εκδότης ανέλαβε την συλλογή και συρραφή διαφόρων άρθρων/κεφαλαίων που έχουν γραφτεί από διάφορους συγγραφείς μέσα σε ένα συλλογικό τόμο (editorial). Όταν η παραπομπή μας είναι από βιβλίο εκδότη, τότε τη γράφουμε ως εξής:

Υπάρχει στενή σχέση μεταξύ ηλικίας και κατανόησης χρονικών εννοιών από το παιδί (εκδ. Kaufmann, 1974).

Παράδειγμα 6: Παραπομπή σε άρθρο εφημερίδας χωρίς να γνωρίζουμε το συγγραφέα

Κάποιες φορές μπορεί να βρούμε άρθρα δημοσιευμένα σε εφημερίδες χωρίς να αναφέρεται ρητά το όνομα του συγγραφέα. Αν είναι αναγκαία πηγή (αν δεν είναι αποφύγετε την) τότε όταν η παραπομπή μας προέρχεται από εφημερίδα χωρίς συγκεκριμένο συγγραφέα γράφεται ως εξής:

Υπάρχει στενή σχέση μεταξύ ηλικίας και κατανόησης χρονικών εννοιών από το παιδί (Τα Νέα 27 Μαρτίου 2014, σ. 19).

Προσοχή: Όταν η παραπομπή μας προέρχεται από εφημερίδα με συγκεκριμένο συγγραφέα τότε αναφέρουμε το όνομά του, όπως συμβαίνει και στην περίπτωση των άρθρων και των βιβλίων, όπως είδαμε αναλυτικά πιο πάνω.

Παράδειγμα 7: Παραπομπή από δευτερεύουσα πηγή

Όταν αναφερόμαστε σε παραπομπή δεύτερου επιπέδου, τη γράφουμε ως εξής:

Ο Barnes (όπως παραπέμπεται στο Jordan 1993, σ. 89), υποστήριξε ότι υπάρχει στενή σχέση ανάμεσα...

Παράδειγμα 8: Πολλαπλές παραπομπές στον ίδιο συγγραφέα

Στην περίπτωση που έχουμε περισσότερα από ένα έργα του ίδιου συγγραφέα που τονίζουν το ίδιο συμπέρασμα, κάνουμε παραπομπή γράφοντας το όνομα του συγγραφέα και μετά τις διαφορετικές χρονιές στις οποίες δημοσιεύτηκαν τα άρθρα αυτά. Στην σπανιότερη (αλλά όχι αδύνατη) περίπτωση που έχουμε δύο ή και περισσότερα άρθρα να έχουν δημοσιευθεί από τον ίδιο συγγραφέα την ίδια χρονιά (ας πούμε το 2000), τότε ορίζουμε το πρώτο σαν το 2000a, το δεύτερο σαν το 2000b και ούτω καθεξής. Άρα, όταν έχουμε πολλαπλές παραπομπές στον ίδιο συγγραφέα, γράφουμε

Ο Jordan (1993, 2000a, 2000b) έχει ασχοληθεί με την ανάλυση.....

Ο Jordan (1993, σ. 20; 2001, σ. 80) χρησιμοποιεί τον όρο «κυβερνο-εξουσία»....

Παράδειγμα 9: Άμεση παραπομπή

Όταν γράφουμε αυτούσιο το κείμενο από την πηγή που το παίρνουμε τότε έχουμε περίπτωση άμεσης παραπομπής. Οι παραπομπές αυτές πρέπει να είναι μικρής έκτασης (όχι πάνω από 30 λέξεις) και τις ενσωματώνουμε μέσα στην παράγραφο που γράφουμε χρησιμοποιώντας εισαγωγικά, π.χ.

Ο Jordan (1993, σ. 89) έγραψε: «Οι ανισότητες στην πρόσβαση είναι διπλής κατεύθυνσης»

ή

«Οι ανισότητες στην πρόσβαση είναι διπλής κατεύθυνσης» (Jordan 1993, σ. 89).

Καλό είναι να αποφεύγονται οι άμεσες παραπομπές. Καλή χρήση τους είναι κυρίως όταν πρέπει να δώσουμε έναν ορισμό και δίνουμε τον ορισμό από μία πολύ καλή και κρίσιμη πηγή.

Στην περίπτωση που θέλουμε να κάνουμε άμεση παραπομπή σε μεγαλύτερα αποσπάσματα, τότε τα γράφουμε σε ξεχωριστές παραγράφους με μεγαλύτερα περιθώρια στη σελίδα από δεξιά και αριστερά, χωρίς να χρησιμοποιούμε εισαγωγικά.

Παράδειγμα 10: Παραπομπή σε Φορέα, Οργανισμό κλπ.

Όταν έχουμε να κάνουμε με μια παραπομπή που δεν ανήκει σε συγκεκριμένο συγγραφέα, αλλά σε ένα συλλογικό σώμα, φορέα, οργανισμό, κλπ, γράφουμε την πρώτη φορά όλο τον τίτλο του φορέα και σε παρένθεση τη συντομογραφία με τα ακρώνυμα και μετέπειτα μόνο τα ακρώνυμα με το έτος δημοσίευσης. Το κάνουμε δηλαδή ως εξής:

Ένα δημοσίευμα του Association of Internet Researchers (AoIR, 2004) αναφέρει ότι....

Στην συνέχεια αν θα ξανα-αναφερθούμε στην ίδια πηγή λέμε απλά:

Σύμφωνα με το AoIR (2004) ξέρουμε ότι...

7.3 Οι βιβλιογραφικές αναφορές στο Σύστημα Harvard - παραδείγματα

Στη βιβλιογραφία παραθέτουμε τις πηγές μας αλφαβητικά στη βάση την επιθέτων των συγγραφέων και χρονολογικά όταν χρησιμοποιούμε περισσότερα από ένα έργα του ίδιου συγγραφέα.

Παραπομπές σε βιβλία

Για βιβλία, πρώτα βάζουμε το επίθετο του συγγραφέα, μετά τα αρχικά του μικρού του ονόματος και μετά το έτος έκδοσης του βιβλίου. Πρώτα μπαίνει ο εκδοτικός οίκος, και μετά ο τόπος έκδοσης. Όλα είναι γραμμένα με κανονικά γράμματα εκτός

από τον τίτλου του βιβλίου που είναι γραμμένος με πλάγια (*italics*) γράμματα. Εάν στη λίστα μας έχουμε πάνω από ένα βιβλία του ίδιου συγγραφέα που εκδόθηκαν την ίδια χρονιά χρησιμοποιούμε ‘μικρό γράμμα’ δίπλα στην ημερομηνία για να διακρίνουμε μεταξύ τους. Π.χ. 2000a, 2000b.

Παραδείγματα:

Βιβλίο > Jordan, T. 1993, *Cyberpower*, Routledge, London.

Βιβλίο δύο συγγραφέων > Douglas, M. & Watson, C. 1984, *Networking*, Macmillan, London.

Παραπομπές σε άρθρα

Για άρθρα δημοσιευμένα είτε σε επιστημονικά περιοδικά είτε σε εφημερίδες, πρώτα βάζουμε το επίθετο του συγγραφέα, μετά τα αρχικά του μικρού του ονόματος και μετά το έτος έκδοσης του άρθρου. Έπειτα ακολουθεί ο τίτλος του άρθρου μέσα σε εισαγωγικά ξενόγλωσσου τύπου (") και όχι τα ελληνικά εισαγωγικά («») και μετά ακολουθεί ο τίτλος του περιοδικού γραμμένος με πλάγια (*italics*) γράμματα, ο τόμος (*volume*), ο μήνας έκδοσης (αν υπάρχει) και οι συγκεκριμένες σελίδες έκτασης του άρθρου. Εάν στη λίστα μας έχουμε πάνω από ένα άρθρα του ίδιου συγγραφέα που εκδόθηκαν την ίδια χρονιά, χρησιμοποιούμε ‘μικρό γράμμα’ δίπλα στην ημερομηνία για να διακρίνουμε μεταξύ τους. Π.χ. 2000a, 2000b.

Παραδείγματα:

Άρθρο περιοδικού >

Sagan, D. 1995, ‘Sex, Lies and Cyberspace’, *Wired USA*, vol. 3 (1), Ιούνιος, σ. 50-65.

Engle, R. 2002, ‘Dynamic conditional correlation - a simple class of multivariate GARCH models’ *Journal of Business and Economic Statistics*, Vol 20, σ. 339–50.

Engle, R., & K. Kroner 1995, ‘Multivariate simultaneous generalized ARCH’ *Econometric Theory*, Vol. 11, No. 1, σ. 122-50.

Άλλες Παραπομπές

Ένας Εκδότης > Long, E. (εκδ.) 2001, *Network Theories Revisited*, Sage, London.

Δύο εκδότες > Carter, C. & Peel, J. (εκδ.) *Equalities and Inequalities in Global Society*, 2^η έκδοση, Academic Press, London.

Κεφάλαιο σε βιβλίο > Jones, S. 2000, 'Personal Identity on the Net', στο *Virtual Culture*, εκδ. S. Jones, Sage, London.

Άρθρο σε βιβλίο > Smith, K. 2001, 'Rules for conduct online', *Journal of CMC*, vol. 1, no. 3, σ. 19-26, όπως αναφέρεται στο Wellman, B. 2004, *Networking in daily life*, Sage, London, σ. 70.

Άρθρο εφημερίδας > Telson, A. 2001, 'Saving the future', *New York Times*, 7 Φεβ., σ. 10.

Άρθρο εφημερίδας χωρίς συγγραφέα > *New York Times*, 24 Δεκ. 2004, σ. 10.

Κείμενο συνεδρίου > Laurel, P. 2002, 'Power Politics', *Proceedings of the Third Annual Conference*, International Society of Global Politics, Rio, 40-51.

Παραπομπή σε Ηλεκτρονικές Πηγές

Όταν κάνουμε παραπομπή σε ηλεκτρονικές πηγές τότε αναφέρουμε το όνομα του συγγραφέα, την ημερομηνία συγγραφής του κειμένου, τον τίτλο του κειμένου, τη διεύθυνση πρόσβασης, και την ημερομηνία επίσκεψης.

Παραδείγματα

Wallace, H. (17 Σεπτεμβρίου 2004), 'Information Overload'. Προσβάσιμο: <http://www.theage.com/news/news2.htm> (Ημερομηνία επίσκεψης: 2004, 4 Μαρτίου).

Εάν δεν μπορεί να βρεθεί το όνομα του συγγραφέα τότε αρχίζουμε αμέσως με τον τίτλο του κειμένου:

'Information Overload', (17 Σεπτεμβρίου 2004). Προσβάσιμο: <http://www.theage.com/news/news2.htm> (Ημερομηνία επίσκεψης: 2004, 4 Μαρτίου).

7.4 Τρόπος αναφοράς και παραπομπής – Παραδείγματα

Βιβλίο με ένα συγγραφέα

Βιβλιογραφική αναφορά

Ιωάννου, Μ. (2000). *Βαδίζοντας στο σκοτάδι: Μια εμπειρική μελέτη*. Πάτρα, Ελλάς: Εξάντας.

Εναλλακτικά:

Ιωάννου, Μ. (2000). *Βαδίζοντας στο σκοτάδι: Μια εμπειρική μελέτη*. Πάτρα: Πιεστήριο.

Σημείωση: Στα μικρά ονόματα των συγγραφέων χρησιμοποιούνται μόνον τα αρχικά.

Παραπομπή

(Ιωάννου, 2000) ή «Ο Ιωάννου (2000) συνέκρινε τις αντιλήψεις... (σελ. 38).»

Βιβλίο με δύο έως πέντε συγγραφείς

Βιβλιογραφική αναφορά

Ανδρέου, Κ. Βέρτης, Ν., & Γαλανός, Α. (2006). *Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές στη σχολική τάξη* (2η έκδ.). Πάτρα, Ελλάς: Εξάντας.

Εναλλακτικά:

Ανδρέου, Κ. Βέρτης, Ν., & Γαλανός, Α. (2006). *Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές στη σχολική τάξη* (2η έκδ.). Πάτρα: Εξάντας.

Σημείωση: Μεταξύ των τελευταίων δύο συγγραφέων χρησιμοποιούμε το σύμβολο «&». Στην παραπομπή με τα ονόματα των συγγραφέων εντός του κειμένου και εκτός παρενθέσεων χρησιμοποιείται το «και».

Παραπομπή

(Ανδρέου, Βέρτης, & Γαλανός, 2006) ή «Οι Ανδρέου, Βέρτης και Γαλανός (2006) υποστήριξαν ότι... (σελ. 139).»

Στις επόμενες παραπομπές: «Σύμφωνα με τον Ανδρέου κ.ά. (2006)...»

Βιβλίο με έξι ή περισσότερους συγγραφείς

Βιβλιογραφική αναφορά

Ανδρέου, Α., Νικολάου, Χ., Σαμψών, Σ., Ιωάννου, Μ., Πέτρου, Κ., Σοφός, Φ., κ.ά.
(1999). *Σχολική αποτυχία και πατερναλισμός*. Αθήνα, Ελλάς: Πιεστήριο.

Εναλλακτικά:

Ανδρέου, Α., Νικολάου, Χ., Σαμψών, Σ., Ιωάννου, Μ., Πέτρου, Κ., Σοφός, Φ., κ.ά.
(1999). *Σχολική αποτυχία και πατερναλισμός*. Αθήνα: Πιεστήριο.

Σημείωση: Σε βιβλίο με περισσότερους των έξι συγγραφέων γράφουμε τους έξι πρώτους και μετά τη συντομογραφία «κ.ά.». Στο κείμενο χρησιμοποιούμε μόνο τον πρώτο συνοδευόμενο με τη συντομογραφία «κ.ά.».

Παραπομπή

(Ανδρέου κ.ά., 1999) ή «Ο Ανδρέου κ.ά. (1999) έχουν διερευνήσει... (σελ. 126).»

Βιβλίο από οργανισμό ή ένωση

Βιβλιογραφική αναφορά

Πανεπιστήμιο Πατρών (2007). *Οδηγός επιβίωσης στην πόλη της Πάτρας* (Πληροφοριακό δελτίο Νο. 6). Πάτρα, Ελλάς: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Πατρών.

Εναλλακτικά:

Πανεπιστήμιο Πατρών (2007). *Οδηγός επιβίωσης στην πόλη της Πάτρας* (Πληροφοριακό δελτίο Νο. 6). Πάτρα: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Πατρών.

Σημείωση: Αν ο συγγραφέας και ο εκδότης είναι το ίδιο πρόσωπο χρησιμοποιείται το ίδιο επώνυμο παντού. Αν δεν υπάρχει εκδότης χρησιμοποιούμε την έκφραση (χ.ε.) (n.p.).

Παραπομπή

(Πανεπιστήμιο Πατρών, 2007).

Βιβλίο χωρίς συγγραφέα

Βιβλιογραφική αναφορά

Σημείωση: Εάν ο συγγραφέας ενός βιβλίου είναι ανώνυμος, χρησιμοποιούμε τη λέξη «Ανώνυμος» στο πεδίο του συγγραφέα.

Παραπομπή

(Ανώνυμος, 2007)

Σημείωση: Καλό είναι να αποφεύγετε να κάνετε αναφορές σε ανώνυμες πηγές.

Βιβλίο με επιμέλεια

Βιβλιογραφική αναφορά

Ιωάννου, Δ. & Πέτρου, Ε. (Επιμ.). (2007). *Σχολική βία* (3η έκδ.). Πάτρα, Ελλάς: Πιεστήριο.

Εναλλακτικά:

Ιωάννου, Δ. & Πέτρου, Ε. (Επιμ.). (2007). *Σχολική βία* (3η έκδ.). Πάτρα: Πιεστήριο.

Παραπομπή

(Ιωάννου & Πέτρου, 1997)

Βιβλίο – Κεφάλαιο σε βιβλίο με επιμέλεια

Βιβλιογραφική αναφορά

Ιωάννου, Ε. (2005). Οι υπολογιστές στη σχολική τάξη. Στο Γ. Ανδρέου & Α. Πέτρου (Επιμ.), *Οι υπολογιστές στην εκπαίδευση: Στόχοι και επιδιώξεις* (σελ. 23-67). Πάτρα, Ελλάς: Πιεστήριο.

Εναλλακτικά:

Ιωάννου, Ε. (2005). Οι υπολογιστές στη σχολική τάξη. Στο Γ. Ανδρέου & Α. Πέτρου (Επιμ.), *Οι υπολογιστές στην εκπαίδευση: Στόχοι και επιδιώξεις* (σελ. 23-67). Πάτρα: Πιεστήριο.

Παραπομπή

(Ιωάννου, 2005)

Ηλεκτρονικό βιβλίο

Βιβλιογραφική αναφορά

Παναγιώτου, Ν. (2006). *Η εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στη σχολική πρακτική*. Ανακτήθηκε 2 Ιουνίου 2005 από τη βάση δεδομένων ERIC.

Παραπομπή

(Παναγιώτου, 2006)

Μεταφρασμένο βιβλίο

Βιβλιογραφική αναφορά

Φιλίππου, Ι. (2002). *Εισαγωγή στους υπολογιστές* (Χ. Παναγιώτου, Μτφρ.). Πάτρα, Ελλάς: Πιεστήριο.

Εναλλακτικά:

Φιλίππου, Ι. (2002). *Εισαγωγή στους υπολογιστές* (Χ. Παναγιώτου, Μτφρ.). Πάτρα: Πιεστήριο.

Παραπομπή

(Φιλίππου, 2002)

Λεξικό ή εγκυκλοπαίδεια

Βιβλιογραφική αναφορά

Φιλίππου, Η. (2004). Ελλάς: Πολιτική γεωγραφία. Στο Χ. Παναγιώτου & Μ. Κακογιάννη (Επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια της Σύγχρονης Ευρώπης* (Τόμος 4, σελ. 221-242). Πάτρα, Ελλάς: Πιεστήριο.

Εναλλακτικά:

Φιλίππου, Η. (2004). Ελλάς: Πολιτική γεωγραφία. Στο Χ. Παναγιώτου & Μ. Κακογιάννη (Επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια της Σύγχρονης Ευρώπης* (Τόμος 4, σελ. 221-242). Πάτρα: Πιεστήριο.

Παραπομπή

(Φιλίππου, 2004)

Μεταπτυχιακή εργασία - έντυπη έκδοση

Βιβλιογραφική αναφορά

Παναγιώτου, Θ.Χ. (1992). *Η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών στην εκπαίδευση*. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, Ελλάς.

Εναλλακτικά:

Παναγιώτου, Θ.Χ. (1992). *Η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών στην εκπαίδευση*. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα.

Σημείωση: Για διδακτορικό χρησιμοποιούμε την φράση «Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή».

Παραπομπή

(Παναγιώτου, 1992)

Μεταπτυχιακή εργασία – ηλεκτρονική έκδοση

Βιβλιογραφική αναφορά

Παναγιώτου, Θ.Χ. (1992). *Η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών στην εκπαίδευση*. (Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών, 2006).

Ανακτήθηκε 2 Ιουνίου 2005, από <http://ertg.xol.gr/thesis/index.html>

Παραπομπή

(Παναγιώτου, 1992)

Άρθρο συνεδρίου από βιβλίο πρακτικών

Βιβλιογραφική αναφορά

Παναγιώτου, Γ. (2004). Διδάσκοντας με το μαθητικό υπολογιστή. Στο *Οι Τ.Π.Ε στην Εκπαίδευση: Διεθνές Συνέδριο της Ε.Τ.Π.Ε., 2-5 Νοεμβρίου 2004* (σελ. 32-42).

Πάτρα, Ελλάς: Εκδόσεις Ε.Τ.Π.Ε.

Εναλλακτικά:

Παναγιώτου, Γ. (2004). Διδάσκοντας με το μαθητικό υπολογιστή. Στο *Οι Τ.Π.Ε στην Εκπαίδευση: Διεθνές Συνέδριο της Ε.Τ.Π.Ε., 2-5 Νοεμβρίου 2004* (σελ. 32-42). Πάτρα:

Εκδόσεις Ε.Τ.Π.Ε.

Σημείωση: Στον τίτλο του συνεδρίου όλες οι λέξεις ξεκινούν με κεφαλαίο γράμμα.

Παραπομπή

(Παναγιώτου, 2004)

Άρθρο συνεδρίου από online πρακτικά

Βιβλιογραφική αναφορά

Παναγιώτου, Γ. (2004). Διδάσκοντας με το μαθητικό υπολογιστή. Άρθρο που παρουσιάστηκε στο Συνέδριο για τις Τ.Π.Ε. στην Εκπαίδευση της Ε.Τ.Π.Ε., 2-5 24

Νοεμβρίου 2004. Ανακτήθηκε 2 Ιουνίου 2005, από
<http://www.etpe.gr/2conf/panagiotou.html>

Παραπομπή

(Παναγιώτου, 2004)

Περιοδικά - Έντυπη μορφή

Βιβλιογραφική αναφορά

Φιλίππου, Η. (2002). 'Διδάσκοντας με τη βοήθεια υπολογιστών: Μία μελέτη περίπτωσης'. *Computers and Education*, 11(2), 343-364.

Σημείωση: Προσοχή στα σημεία στίξης!

Παραπομπή

(Φιλίππου, 2002) ή «Ο Φιλίππου (2005) ερεύνησε... (σελ. 345).»

Άρθρο με DOI (Digital Object Identifier) από επιστημονικό περιοδικό

Βιβλιογραφική αναφορά

Ιωάννου, Ι., & Σαμψών, Σ. (2002). 'Οι Στάσεις των Εκπαιδευτικών στο Σχολείο του Μέλλοντος'. *Journal of Computers and School Practice*, 22(5), 26-43.

doi:20.2023/g.hiantandcom.2002.11.231

Σημείωση: Το αλφαριθμητικό DOI είναι μοναδική ακολουθία χαρακτήρων εκχωρημένη, προκειμένου να ταυτοποιεί ένα άρθρο και να δημιουργεί ένα μόνιμο σύνδεσμο με αυτό στο Internet.

Παραπομπή

(Ιωάννου και Σαμψών, 2002) ή «Οι Ιωάννου και Σαμψών (2002) απέδειξαν τη σχέση... (σελ. 28).»

Άρθρο χωρίς DOI από επιστημονικό περιοδικό

Βιβλιογραφική αναφορά

Ιωάννου, Η., & Ανδρέου, Φ. (2000). 'Ο υπολογιστής ως διδακτικό εργαλείο στα μαθηματικά. Καινοτομίες στην Εκπαίδευση', 22(2), 33-43. Ανακτήθηκε 12 Ιουνίου 2008, από <http://www.arl.com/area51/index.html>

Παραπομπή

(Ιωάννου και Ανδρέου, 2000)

Άρθρο από επιστημονικό περιοδικό σε βάση δεδομένων με ελεύθερη πρόσβαση

Βιβλιογραφική αναφορά

Ιωάννου, Η., & Ανδρέου, Φ. (2002). 'Ο υπολογιστής ως διδακτικό εργαλείο στα μαθηματικά. *Καινοτομίες στην Εκπαίδευση*, 22. Ανακτήθηκε 25 Απριλίου 2007, από <http://www.storiesformaths.com/maths/ioannou.html>

Σημείωση: Αν δεν υπάρχει ημερομηνία χρησιμοποιούμε αντί αυτής τη συντομογραφία «χ.η.». Αν δεν υπάρχουν αριθμοί σελίδας χρησιμοποιούμε τον αύξοντα αριθμό των παραγράφων.

Παραπομπή

(Ιωάννου & Ανδρέου, 2002) ή «Οι Ιωάννου & Ανδρέου (2002) πρότειναν τον ορισμό... (παρ. 3).»

Περιοδικά - Εκτυπωμένη έκδοση

Βιβλιογραφική αναφορά

Παναγιώτου, Κ. (2004, Ιούνιος 21). 'Διδάσκοντας με το μαθητικό υπολογιστή'. *Καθημερινά Νέα*, 65, 32.

Σημείωση: Αν πρόκειται για εβδομαδιαία περιοδικά χρησιμοποιείται πλήρης ημερομηνία, ενώ για μηνιαία ο χρόνος και ο μήνας.

Παραπομπή

(Παναγιώτου, 2004)

Περιοδικά - Ηλεκτρονική Έκδοση

Βιβλιογραφική αναφορά

Παναγιώτου, Κ. (2004, Ιούνιος). 'Διδάσκοντας με το μαθητικό υπολογιστή'. *Καθημερινά Νέα*, 65, 32-33. Ανακτήθηκε 12 Ιουνίου 2008, από <http://www.kathimerinanea.gr/t333/panagiotou.html>

Παραπομπή

(Παναγιώτου, 2004)

Εφημερίδα - Εκτυπωμένη έκδοση

Βιβλιογραφική αναφορά

Παναγιώτου, Κ. (2004, Ιούνιος 12). 'Διδάσκοντας με το μαθητικό υπολογιστή'. *Σήμερα*, σελ. 3.

Παραπομπή

(Παναγιώτου, 2004)

Εφημερίδα – ηλεκτρονική έκδοση

Βιβλιογραφική αναφορά

Παναγιώτου, Κ. (2004, Ιούνιος 12). 'Διδάσκοντας με το μαθητικό υπολογιστή'. *Σήμερα*. Ανακτήθηκε 11 Ιουνίου 2008, από <http://www.simera.gr>

Παραπομπή

(Παναγιώτου, 2004)

Εφημερίδα – άρθρο χωρίς συγγραφέα

Βιβλιογραφική αναφορά

Διδάσκοντας με το μαθητικό υπολογιστή. (2004, Ιούνιος 12). *Σήμερα*, σελ. 3.

Παραπομπή

(«Διδάσκοντας με το μαθητικό υπολογιστή», 2004)

Κινηματογραφική ταινία

Βιβλιογραφική αναφορά

Πετρίδης, Η. (Παραγωγός). (2002). *Οι αγώνες του Ελληνισμού* [Κινηματογραφική ταινία]. Ελλάς: Sony Pictures.

Παραπομπή

(Πετρίδης, 2002)

Κινηματογραφική ταινία μέσω διαδικτύου

Βιβλιογραφική αναφορά

Πετρίδης, Η. (Παραγωγός). (χ.η.). *Οι αγώνες του Ελληνισμού* [Κινηματογραφική ταινία]. Ανακτήθηκε 24 Μαρτίου 2006, από <http://www.cinefilstories.com/index.html>

Παραπομπή

(Πετρίδης, χ.η.)

Μουσική

Βιβλιογραφική αναφορά

Αλεξάνδρου, Φ., & Τσίμας, Ρ. (2005). *Ταξίδι στη μουσική* [Ηχογράφιση]. Αθήνα, Ελλάδα: SuperStudio Recordings.

Εναλλακτικά:

Αλεξάνδρου, Φ., & Τσίμας, Ρ. (2005). *Ταξίδι στη μουσική* [Ηχογράφιση]. Αθήνα: SuperStudio Recordings.

Παραπομπή

(Αλεξάνδρου και Τσίμας, 2005)

Τηλεοπτικό πρόγραμμα

Βιβλιογραφική αναφορά

Αλεξάνδρου, Κ. (Παραγωγός). (2005). *Ταξίδι στα σχολεία της Αλάσκας* [Τηλεοπτική εκπομπή]. Πάτρα, Ελλάδα: Κανάλι 4.

Εναλλακτικά:

Αλεξάνδρου, Κ. (Παραγωγός). (2005). *Ταξίδι στα σχολεία της Αλάσκας* [Τηλεοπτική εκπομπή]. Πάτρα: Κανάλι 4.

Παραπομπή

(Αλεξάνδρου, 2005)

Ραδιοφωνική εκπομπή

Βιβλιογραφική αναφορά

Αλεξάνδρου, Ν. (Παραγωγός). (2005, Ιούνιος 11). Οι ήχοι της σιωπής [Μέρος 3]. *Εθνική Ραδιοφωνία της Ελλάδας*. Ανακτήθηκε 2 Ιουνίου 2007, από <http://www.radiogreece.gr>

Παραπομπή

(Αλεξάνδρου, 2005)

Κείμενο από Ιστοσελίδες - αναφορά στην πρώτη σελίδα

Βιβλιογραφική αναφορά

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας. (2005). *Στοιχεία Απογραφής 2001*. Ανακτήθηκε 11 Ιουνίου 2007, από <http://www.grstats.gr>

Σημείωση: Ο συγγραφέας μπορεί να είναι ένας οργανισμός.

Παραπομπή

(Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας, 2005)

Τεχνική αναφορά

Βιβλιογραφική αναφορά

Παναγιώτου, Κ. (2005). *Διδάσκοντας με το μαθητικό υπολογιστή* (Τεχνική αναφορά 2005/2). Πάτρα, Ελλάς: Πανεπιστήμιο Πατρών, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Εργαστήριο Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας.

Εναλλακτικά:

Παναγιώτου, Κ. (2005). *Διδάσκοντας με το μαθητικό υπολογιστή* (Τεχνική αναφορά 2005/2). Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Εργαστήριο Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας.

Παραπομπή

(Παναγιώτου, 2000)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Μερικοί Χρήσιμοι Κανόνες/Πρακτικές

1. Εξειδίκευσε όσο μπορείς το θέμα σου.

Να σκέφτεσαι συνέχεια, είναι το θέμα σου αρκετά ειδικό, ώστε να μπορείς να το πραγματευθείς στην περιορισμένη έκταση μιας φοιτητικής εργασίας;

2. Κάνε ένα γενικό διάγραμμα για τη δομή της εργασίας

Η σύνθεση ενός πρώτου γενικού διαγράμματος πρέπει να επιχειρείται όσο πιο νωρίς γίνεται. Η διάταξη του υλικού αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά και δύσκολα σημεία της συγγραφής και είναι φυσικό να τροποποιείται στην πορεία εκπόνησης της εργασίας. Η τελική διάταξη κατοπτρίζεται στον Πίνακα Περιεχομένων και μπορεί βέβαια να είναι διαφορετική από το αρχικό διάγραμμα.

3. Γράψε από την αρχή σε ένα αρχείο Η/Υ

Η συγγραφή είναι καλό να αρχίζει αρκετά νωρίς, ακόμη και αν δεν έχει ολοκληρωθεί η συλλογή του υλικού που ο συγγραφέας θεωρεί αναγκαίο. Η μέθοδος αυτή συνιστάται ιδιαίτερα, όταν ο συγγραφέας γράφει εξ αρχής σε ΗΥ.

4. Κάνε περιλήψεις των άρθρων και περιλήψεις των περιλήψεων!

Κράτα σημειώσεις όταν διαβάζεις, κάνοντας περιλήψεις των άρθρων, όπου μπορεί και να χρησιμοποιήσεις κάποιες φράσεις αυτούσιες με το κείμενο που διαβάζεις. Μετά άφησε τα πρωτότυπα άρθρα κατά μέρος και γράψε ένα κείμενο συνθέτοντας τις περιλήψεις που είχες από το αρχικό στάδιο.

5. Πάρε θέση – να είσαι κριτικός

Μην αποφεύγεις τις αξιολογικές κρίσεις. Δεν αρκεί πάντα να λες ότι ο Α μελετητής υποστηρίζει το Χ και ο Β το Ψ. Εσύ τι νομίζεις. Κάνε μία κριτική των θέσεων των διαφόρων μελετητών.

6. Βρες το επιστημονικό κίνητρο στο θέμα σου

Η εργασία δεν είναι για να σου δώσει μόνο το πτυχίο. Ανέδειξε το επιστημονικό (και όχι το προσωπικό...) κίνητρο της ενασχόλησης σου. Βρες, για παράδειγμα, το κενό

στην έρευνα, ένα ζήτημα για το οποίο υπάρχει διαφωνία, τη σημασία του θέματος καθ' εαυτό, πρόσφατες δημοσιεύσεις που κάνουν το θέμα επίκαιρο, κ.λπ.

7. Γράψε ένα κείμενο όχι σημειώσεις

Γράφε σε συνεχές κείμενο και όχι σαν να κρατάς σημειώσεις. Το επίτευγμα μιας εργασίας συνίσταται στην σύνδεση και σύνθεση σκέψεων και επιχειρημάτων, όχι στην απλή παράθεσή τους.

8. Προσοχή στη Λογοκλοπή

Κάθε στιγμή να σκέφτεσαι το εξής: Είναι σαφές για τον αναγνώστη σε κάθε σημείο της εργασίας, εάν διαβάζει δικές σου σκέψεις ή σκέψεις άλλων. Αν όχι, κάνε το σαφές με αναφορές/παραπομπές.

9. Εμβάθυνε στο νόημα του κειμένου

Αυτό που χρειάζεται είναι να εμβαθύνεις στο νόημα του κειμένου που σε απασχολεί. Πρέπει να το ερμηνεύεις και όχι απλά να το παρουσιάζεις. Θέσε ερωτήματα και προσπάθησε να αντλήσεις απαντήσεις είτε μέσω της έρευνας είτε μέσω της βιβλιογραφίας.

10. Διάβασε! Διάβασε! Διάβασε!

Καλή επιτυχία!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Babbie E.**, (2011), Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Bell J.**, (2007), Πώς να Συντάξετε μια Επιστημονική Έρευνα, εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα.
- Eco U.**, (2001), Πώς γίνεται μια Διπλωματική Εργασία, εκδόσεις Νήσος, Αθήνα.
- Ζαφειρόπουλος Κ.**, (2005), Πως γίνεται μια Επιστημονική Εργασία, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Παναγιωτακόπουλος, Χ.**, (2014), Η Συγγραφή μιας Ακαδημαϊκής Εργασίας, Ανακτήθηκε 31/7/2015 από www.cetl.elemedu.upatras.gr/docs/stgguide_cp.pdf
- Robson C.**, (2007), Η Έρευνα του Πραγματικού Κόσμου, εκδόσεις Gutenberg – Γ. και Κ. Δαρδανός, Αθήνα.
- Sharp, J. and Howard, K.**, (2001), Η Επιστημονική Μελέτη: Οδηγός Σχεδιασμού και Διαχείρισης Παν/κών Ερευνητικών Εργασιών, εκδόσεις Δαρδανός, Αθήνα.
- Σταμέλος, Γ. και Δακοπούλου Α.**, (2007), Η Διατριβή στις Κοινωνικές Επιστήμες: Από το Σχεδιασμό στην Υλοποίηση, εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα.
- Σπανακά, Α.**, (2012), Σύστημα APA, Εργαστήριο Εκπαιδευτικού Υλικού και Εκπαιδευτικής Μεθοδολογίας, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα, Ανακτήθηκε 31/7/2015 από http://eeyem.eap.gr/sites/default/files/ara_ver2.pdf.

Β. ΞΕΝΗ

- Bell J.**, (2010), Doing your Research Project, 5th ed., Open University Press, Berkshire.
- Cooper, H.**, (1998), Synthesizing Research: A guide to Literature Reviews, 3rd edition, Sage, London.
- Hart Ch.**, (1998), Doing Literature Review: Releasing the Social Science Research Imagination, Sage, London.

Guide to the Harvard Style of Referencing, (2015), 5th ed., Anglia Ruskin University,

Ανακτήθηκε

31/7/2015

από

http://libweb.anglia.ac.uk/referencing/files/Harvard_referencing_2015.pdf.